EDASI

TARTU PÄEVALEHT

Nr. 148 (12 275) Neljapäev, 28. juuni 1990 Ilmub 1948. a. maist. Hind 10 kop.

Eesti esindaja elab Leedu ideoloogiasekretäri villas

⊙ Intervjuu Mart Tarmakuga, Eesti Vabariigi Valitsuse alalise esindajaga Leedu Vabariigis ⊙

Kuidas on lood esinduse ruumidega Vilniuses?

Esinduse ruume pole me veel saanud. Kuna Vilniuse linnapea oli valimata, peatati Vilniuses ka kõik hoonete ja ruumide andmised. Varsti ruumid ilmselt saame, loodetavasti vanalinnas. On oluline, et inimestel oleks esindusse hea tulla, aga väga tähtis on ka see, et Eesti esindus või saatkond annaks kogu aeg märku Eesti kohalolekust Leedus.

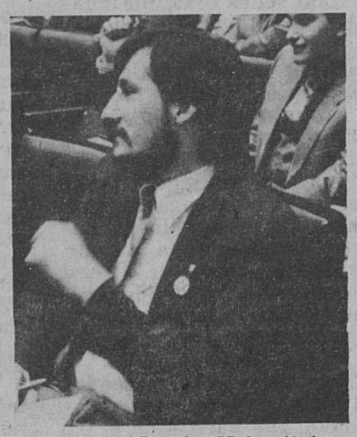
Praegu elan mõni kilomeeter Vilniusest väljas Turniškeses. Siin elasid varem Leedu NSV ja LKP juhid. Eesti esinduse praeguses residentsis elasid muuseas varem LKP ideoloogiasekretärid. Praegu on teised majad tühjad, vaid minu naabermajas elab asepeaminister Algirdas Brazauskas.

Mitu inimest hakkab tööle Eesti esinduses?

Meeskonda kuuluvad esindaja, nõunik ja sekretär, üsna hiljuti lisandus veel majandusnõunik. Nõunik on Eesti Raadiost hästi tuntud Valvi Strikaitiene, majandusnõuniku kohale asub lähemal ajal Vladimir Opalnikov. Tema on lõpetanud EPA, võttis Leedust naise ja on töötanud pikemat aega Leedu Agrotööstuskomitee välismajandusosakonnas.

Millised tehnilised vahendid on Eesti esinduse käsutuses?

Leedu pool on andnud autojuhiga auto. Põhimõtteliselt on meil ka Tallinnast kaasa toodud telefax, kuid see on lahti pakkimata. Paneme selle üles alles esinduse ruumidesse. Praegu kasutame sõbraliku riigi — Leedu Vabariigi — välisministeeriumi telefaxi, mis iseenesest on diplomaatias absurdne, kuid mis seal ikka teha. Muidugi on olemas kirjutusmasinad, lähemal ajal saame ilmselt ka arvuti ja paljundusmasina.

Kui suur on Eesti esinduse eelarve?

See pole veel täpselt selge, ei kujuta ju keegi ette, millised on postikulud, sõidukulud, jne. Oleme korraldanud nii, et palka maksab meile ikka Eesti Vabariik, aga meie jooksvad kulutused (auto, üür, telefonid) makstakse kinni Leedu Vabariigi asjade valitsuse poolt. Eesti Vabariigi riigikantselei tagab omakorda sama Leedu esindajale Tallinnas. Kord kvartalis tehakse Tallinna ja Vilniuse vahel tasaarveldus.

Millised on esindaja ülesanded?

Eks muidugi E.V. valitsuse esindamine välisriigis, tema huvide kaitsmine, läbirääkimiste pidamine, pidev informeerimine olukorrast ja sündmustest Leedu Vabariigis. Peamiselt toimub see ettekannete vormis. Aga esindajat saab volitada pidama läbirääkimisi ka väljaspool Leedu Vabariiki.

Mida nimetatud ettekanded sisaldavad?

Ettekandeid koostades kasutame massiteabest saadud infot, teavet vahetult kohtumistelt Leedu juhtkonnaga, L.V. ÜN Presiidiumi infot, L.V. MN infot, seaduste ja määruste projekte. Üritame teha ettekandeid küllalt lühidalt, sest karta on, et pikki ettekandeid ei hakka keegi lugema. Kui Eesti välisministeeriumil või mõnel teisel ametkonnal on tarvis lisainfot, siis saadame lisa.

Konfidentsiaalset informatsiooni praegu ei anna. Oleme salastamise alal diletandid ja vaevalt sellega hakkama saaksime. Uurisin olukorda natuke välisriikide saatkondade töötajatelt ning selgub näiteks, et salajasi tekste ei tohi kirjutada ei kirjutusmasinal, ei arvutil. Mõlema riista klahvid tekitavad helisid ja kui need helid lindistada, on võimalik hiljem lindilt dešifreerida kirjutatud tekst. Lisaks ei vajagi me praegu Balti asjades salastamist. Üritame teha oma nõrkust relvaks. Ajame kõiki asju avalikult ja laseme ka meie vastastel oma käike teha läbimõeldult.

Milline on ametiisiku kommentaar olukorrale Leedus?

Leedu on eriolukorras. 11. märtsi iseseisvusdeklaratsiooniga väljendas ta väga selgelt oma seisukohta. Sisuliselt on ka Eesti ja Läti praegu samas olukorras, kuid siiski aitas Leedu samm Balti probleemil jõuda maailma avalikkuse tähelepanu keskpunkti. Kui ka Leedu oleks kasutanud Eesti mõõdukamat varianti, mille eest Eestit on kiidetud, oleks kogu Baltikumi liikumist olnud võimalik ehk üsna märkamatult summutada. Põhimõtteliselt arutasid kolm riiki seda Leedu sammu rahvaliikumiste Balti Nõukogu tasandil juba enne 11. märtsi ja kiitsid selle heaks.

Nüüd on Leedu omaette olukorda jäänud blokaadi tõttu. Poliitiliselt on see tulnud neile kasuks, majanduslikult olnud aga väga kurnav. Teiste Balti riikide toetus on Balti ühisrinde säilimiseks poliitiliselt väga oluline.

Blokaadi jooksul on Leedus tekkinud uus ajaarvamine, kui varem loeti aega iseseisvusdeklaratsioonist, siis nüüd blokaadi algusest. Ekstremaalsete tingimuste tõttu on elu Leedus enam politiseeritud kui Eestis. Aasta tagasi oli olukord vastupidine. Palju kõrgem on ka massiteabe politiseeritus.

Praegu on Leedu Vabariigi valitsus pakkunud välja moratooriumi 11. märtsi iseseisvusdeklaratsioonile. See küsimus tundub väga oluline olevat Gorbatšovile. Moratooriumi probleemiga seostub ka probleem ülemnõukogu ja valitsuse ülesannete piiritlemisest. Praeguseid arusaamatusi ei tohi mingil juhul võtta aga isikutevahelise vastuoluna. Kuidas moratooriumi probleem laheneb, pole veel selge. Praegu ülemnõukogu enamuse toetust sellele ei ole.

Leedus on tekkinud mitmed parteid. Lähemas perspektiivis võib oluliseks parteiks saada Kristlik Demokraatlik Partei, päris viimasel ajal on organiseeruma ja jõudu koguma hakanud ka liberaalid.

Parlamendis moodustati mõni päev tagasi esimene fraktsioon, mis ise nimetab end tsentristlikuks. Sinna kuuluvad sotsiaaldemokraadid ning LKP liikmed, kes valimistel kandideerisid mitte kommunistidena, vaid «Sąjūdise» liikmetena. Nad loodavad, et fraktsioone tekib veel ja parlamendis tekivad eeldused normaalseks tööks.

Kuidas on lood Leedu majanduses?

Leedu nagu Eestigi on seotud Balti riikide isemajandamiskavaga. Üldiselt see siiski nii ei toimi nagu oli mõeldud. Eestis näiteks hakkas majanduse ümberkorraldamine varem pihta ja tehti ka palju rohkem teoreetilist tööd kui Leedus. Nõnda on Eestis ka praeguseks rohkem ära tehtud. Siin tuleb arvestada ka blokaadiolukorda. Kuigi on ka eriarvamusi. Nii on peaministri asetäitja Romualdas Ozolas seda meelt, et just blokaad soodustab Leedus majanduse ümberkorraldamist.

AAVO KOKK

MIKS EI OLE HOIUPANGAS RAHA?

Juba mitmendat päeva ilutseb Tartu Hoiupanga uksel silt, mis teatab, et hoiuseid ei väljastata seoses sularaha puudusega. Üks kassaluuk siiski raha väljastas, kuigi järjekord selle juurde mööda operatsioonisaali lookles.

Mureliku olekuga pangajuhataja Valev Plato, kes teadupärast hoopis puhkusel olema pidi, oskas öelda vaid järgmist: «Möödunud nädalal telefonitsime elamu-sotsiaalpanga Tartu osakonnalt, kes meid sularahaga varustama peab, kümme miljonit rubla sularaha, et igapäevast nõudlust rahuldada. See on tavaline nädalanorm. Tellitust saime kätte ainult kümnendiku. Miks elamu-sotsiaalpank meile raha ei anna, seda mina ei tea.» Ei tea ka keegi teine.

HANNES ASTOK

Tartu Ülikoolis sisseastumiskarussell käima lükatud

See käib täna neljandat päeva. Dokumente Tartu Ülikooli sisseastumiseks ei ole just palju toodud, ja see on ka täiesti mõistetav, sest millal need koolilõpetamised ja jaanituled alles olid.

Tundub, et koolilõpetajad on hakanud juba toibuma ja kõiksugu sisseastumiseks vajalikud adjustaadid hakkavad ka joonde saama. Igatahes oli eile ülikooli peahoone auditooriumis, mis kannab numbrit 139 ja Johannes Voldemar Veski nime, avalduse kirjutajaid oma kümmekond. Ega siin midagi keerulist olnudki: tuli välja lõigata ning varustada oma nimega 6 fotot 3×4, täita etteantud paberid, salvestades ruudukestesse tähed ja kodeeritud numbrid, mis sisaldavad sisseastujate kohta hädavajalikku infi alates eesnimest kuni vanemate sotsiaalse päritoluni. Edasi tuli teha visiidid TÜ arstipunkti Narva maanteel, kus kinnitati arstitõend vorm nr. 086/y, ning teaduskonna dekaanile ja siis võetaksegi paberid vastu.

Vastuvõtukomisjoni vastutav sekretär dotsent LEMBIT SAARNITS:

«Praegu on veel suhteliselt rahulik. Ainult sisseastujate emad ja pruudid helistavad ja muretsevad pidevalt. Noor inimene võiks ikka ise oma asjade vastu huvi tunda.

Üldiselt on nii, et me andsime välja teatmiku sisseastujatele 2000 tiraažis eesti keeles ja 500 vene keeles, seal on kõik vajalik teave sees. Dokumente võtame vastu kõigil tööpäevadel kell 9—16 laupäeva, 14. juulini, mitte 15. juulini, nagu selles raamatus kirjas on. Täpsemat infot saab telefonil 35 415. Ajakirjandust õppida tahtjatel on paberite ja «kaasavara» sissetoomise viimaseks päevaks 6. juuli, sest kohe pärast seda algab neil loominguline konkurss.

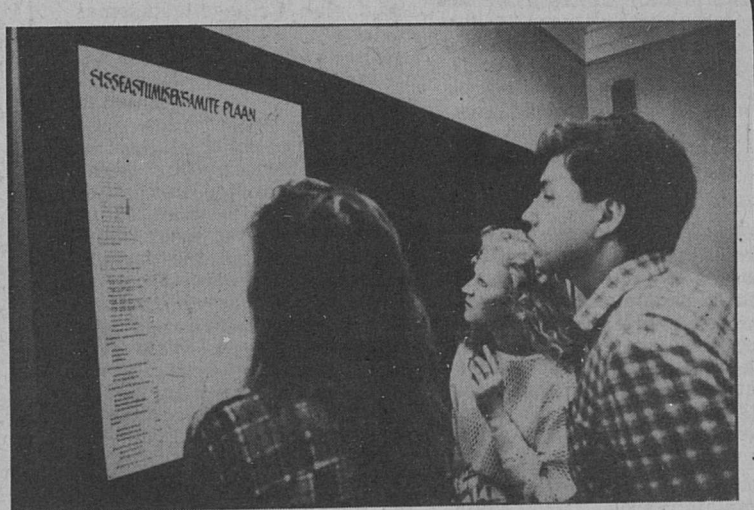
Sellest aastast saavad TÜs õppida ainult Eesti Vabariigi püsielanikud (s. t. need, kes on EV-s elanud aasta ja rohkem).

Ka on meie eesmärgiks eeliseid ja formaalsusi kaotada.

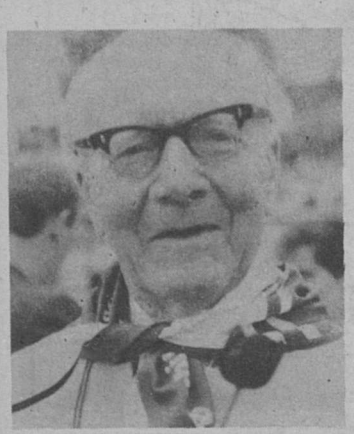
Eelised jäävad ainult orbudele ja Afganistani veteranidele. Esimese eksami peavad tegema 9—10 pallile need, kes on keskkooli lõpetanud medaliga või kutsekeskkooli kiitusega. Siis sellest piisab.

Matemaatikat, füüsikat ja keemiat õppima asuvad medaliomanikud pääsevad ülikooli ilma eksamiteta. Ka ei pea ettevalmistusosakonna (nullkursuse) lõpetanud neil erialadel sisseastumiseksameid tegema. Ülejäänud «nullikad» saavad ülikooli üldkonkursi alusel. Aga mis puutub sotsiaalsesse päritollu jms., ei peaks see sisseastumisel enam tähtis olema. Ei nõuta ju enam mingeid protsente ja andmeid.»

PEETER TALI

Ain Protsini foto

Päev enne peole sõitu

Täna sõidavad Tartust Tallinna viimased laulupeotegelased — koolide koorid. Kell 15 peatub sõiduauto Tammelinnas Ritsingute maja ees, et võtta peale meie XXI üldlaulupeo aujuht.

Eile pärastlõunal vaatasin üle selle maja läve: kuidas 87-aastane maestro ennast suurte pidustuste eel tunneb.

Richard Ritsing: «Raske on minna, aga veel raskem on ära jääda. See on ju mullegi nii haruldane, minu elu teine haruldane pidu. Kes ja kust kõik nüüd sinna kokku tulevad... Minu elu esimene unustamatu üldpidu oli 1923. aastal. Juhan Simm oli siis esimest korda üldjuht, mina esimest korda laulupeotegelane. Tulin oma kooli noormeeste kooriga, ise olin selle lauluseltskonna juhataja — esimest korda suurele peole laulma. ... Põrutasime vägevalt «Oma saart». Ja nüüd lähen vana mehena. Olen Eestimaa kõige vanem aujuht, siiani vist ka vanim üldjuht. Keda seal peol jälle ei näe... Roman Toi on ju minu koori, akadeemilise meeskoori II tenor olnud. Trehvan Ernesaksa... Ernesaks saatis mulle kirja, kirja peale oli pannud: sõber Ritsing.

Olen selle peo pärast nii erutatud, et ei saa enam magada... Panin noodid kirja. «Emajõe ööbik». Miks? Kolm aastat enne esimest üldlaulupidu, 1866. aastal ilmus Lydia Koidula teine kogu «Emajõe ööbik». Siit võttis Kunileid ka oma esimese üldlaulupeo laulude tekstid: «Mu isamaa on minu arm» ja «Sind surmani». Pärast I üldlaulupidu hakati Lydia Koidulat ennast Emajõe ööbikuks hüüdma.

Koidula tegi ju ka heliloomingut. Oma neljale näidendile on ta ise viisid kirjutanud, ise ta neid lava taga ka mängis. Haruldane eesti naine, hoidis ja armastas oma rahvast.

Mis seal peol juhtub, ei oska ette ära arvata. Mind pannakse vist frakki. Aga mina lähen kodunt välja ikka oma vana laulupidude torukübara ja kuuega.»

ENE PUUSEMP

Kas uued maksuseadused on täiuslikud?

Isiku ja ettevõtte tulumaksu seaduseelnõude üle on palju piike murtud. Seni on kõige rohkem muret tuntud maksumäärade pärast. Enamik neist, kes maksuseaduste kohta arvamust on avaldanud, tunneb hirmu, et neil tuleb uute määrade järgi hakata riigile maksma palju rohkem kui seni. Seaduseelnõud, mis hiljuti omavalitsustele arutamiseks laiali saadeti näevad ette maailmapraktika ühed tagasihoidlikemad maksumäärad. Kes oli hirmul, et teda maksudega paljaks röövida kavatsetakse, võib jääda rahule. Isiku tulumaksu võetakse kõige kõrgemini maksustatud tuluintervallilt 33% ja ettevõtte tulumaksu 30%. Inimene, kes teenib kuus keskmiselt 500 rubla, maksab tulumaksuks ära 14,4% oma tulust, kelle palk on 373 rubla, maksab niisama palju kui praegugi. Iseasi on muidugi, kas nende maksumäärade puhul on võimalik anda sotsiaalsfäärile küllalt raha, et haridus ja tervishoid saaksid enamvähemgi rahuldavalt edasi hingitseda.

Maksuseaduste sisu ei ammendu aga maksumäärade skaalaga. Ka maksualune tulu on tarvis seadusega selgesti ja loogiliselt määratleda, et maksude sissenõudmisel ei tekiks ülearuseid vaidlusi ega ka ilmselt mõistusevastaseid olukordi.

Isiku tulumaksu seaduse viiendas paragrahvis on määratletud tuluallikad, millest saadud tulu kuulub maksustamisele, ja kaheksandas paragrahvis need tulud, millelt maksu ei võeta. Omavahel need paragrahvid aga ei haaku. Viiendas paragrahvis toodud loetelu ei ammenda tulu saamise võimalusi, kaheksandas on aga maksust vabastatud tuludena loetud üles rida laekumisi, mis üldse pole tulud (lähetuskulude hüvitamine, kompensatsioon tasuta ametikorteri mittesaamise puhul, hüvitus omaenda sõiduauto kasutamise eest ametiasjade ajamisel jne.

Loogiline oleks kohe tulumaksu objektide määratlemise alguses öelda, et tuluks ei loeta hüvitusi, mida saadakse kahju või kulude korvamiseks. Niiviisi võiks hoida kokku hulga seaduse teksti.

Õhku jääb küsimus kingitusena saadud varast. Sellest ei ole juttu ei viiendas ega kaheksandas paragrahvis. Ei ole välistatud, et mõni agar maksuametnik hakkab noorpaaridelt ja juubilaridelt nõudma, et nad deklareeriksid oma tuludena kingiks saadud vaipade, piltide ja vaaside hinna, mida nad endale ise kunagi ei oleks ostnud ja mida viisakus maha müüa ka ei luba.

Üsna ebaloogiliselt on lahendatud kindlustussuhetega seotud maksustamine. Kindlustusmaksed võetakse maha maksualusest tulust, kindlustushüvitused loetakse aga tulu hulka. Varakindlustuse puhul ei maksa aga ükski kindlustusvõtja kindlustusmakseid kogu selles summas, mille peale tema vara on kindlustatud. Selles ongi kindlustamise mõte, et kindlustushüvitus makstakse välja sellele, kellel juhtub kindlustussündmus. Maksuseaduse eelnõu järgi hakkab niisiis igal kindlustusvõtjal maksusoodustus kehtima palju väiksema summa suhtes kui on kindlustushüvitus. Majaomanik, kelle maja on kindlustatud 50 000 rubla eest, maksab aastas 175 rubla kindlustusmakseid. Kümne aastaga niisiis 1750 rubla ja 50 aastaga 8750 rubla. Kui tema keskmine aastatulu on 8000 rubla, hoiab ta 50 aastaga kindlustusmaksete arvel kokku 2100 rubla tulumaksu. Kui see maja maha põleb, peab ta maksma kindlustushüvituselt tulumaksu 16 032 rubla. Niisugustel tingimustel ei ole mõtet oma maja kindlustada. Ka elu segakindlustuse puhul, kus kindlustusvõtja maksab tegelikult sisse kogu kindlustussumma, langeb kindlustustähtaja möödumisel (kui kindlustussumma välja makstakse) sellest ikkagi vähemalt osa «kallimasse» tuluintervalli kui see tulu, millest võetakse maha kindlustusmaksed. Paljude riikide maksusüsteem soodustab kindlustamist, see eelnõu mõjub aga üsna vastupidiselt.

Loogiliseks ei saa pidada ka seda, et alimentidelt hakkab tulumaksu maksma see, kelle kätte nad makstakse. Lapsevanem, kes ei kasvata ega hoolda oma last, maksab alimentidena tegelikult ära selle osa oma sissetulekust, mille ta oleks pidanud kulutama oma lapsele, elanuks ta sellega koos. Sel puhul ei tekiks küsimust, et ta võiks lapsele kulutatud raha oma tuludest maha arvata. Sellele aga, kelle kätte alimendid makstakse, on need lapse jaoks määratud sihtsumma, mille ta on kohustatud ka kulutama lapse huvides. Kui nüüd alimente käsitada neid saava abielupoole tuluna, millelt ta maksab maksu, siis tal sellist kohustust enam ei teki ja ta võib alimendid üsna õigustatult ka enda peale kulutada.

Ilmne tühik on seaduseelnõu selles osas, mis määratleb majandustegevusest saadud tulu vähendamist selle saamisega seotud kulude võrra. Eelnõu § 16 tunnustab selliste kuludena ainult töövahendite kulumist, kõlbmatuks muutunud materjalide mahakandmist ja makstud laenu protsente. Kuidas aga toimida tööruumide rendi, kütte, valgustuse ja jõuenergia kulude, sidekulude, teenuste eest makstud raha, abitööjõu palga, ametisõitude ja muude võimalike kuludega, seda seadus ei ütle.

Ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõus on vastuoksusi vähem, aga päris ilma ei ole neist seegi. Ei ole kuidagi võimalik saada aru, miks näiteks suurendatakse vastavalt § 14 sätetele ettevõtte maksustatavat kasumit kohtu korras välja nõutud summade ja ametiasjade ajamisel eraauto kasutamise puhul makstavate hüvituste võrra. Kui ettevõttel tekib mõne oma töötajaga mingi palgasumma suhtes vaidlus ja kohus mõistab selle summa töötaja kasuks välja, lülitub see summa tootmiskuludesse niisamuti nagu see toimunuks juhul, kui palk oleks makstud välja vaidlusteta. Kui ettevõte annab vastavalt seadusesätetele või töölepingutele oma töötaja käsutusse teenistusauto, siis on see seotud kuludega. Kompensatsiooni maksmine nende hüvede mitte andmise puhul on lihtsalt ühel viisil tekkiva kulu asendamine teisel kombel tekkiva kuluga ja ei ole mingit põhjust lisada seda maksualasele tulule.

Riigiettevõtete maksustamisel võiks aga mõelda veel ühele asjaolule. Nimelt sisaldub ettevõtte kasumis ka omanikutulu, mille see saab oma kapitali ettevõttesse paigutamise eest. Aktsiaseltsi omanikutulu makstakse välja dividentidena, eraettevõtja saab selle endale. Ka riigil või omavalitsusel, kellele kuulub majandusettevõte, on õigus omanikutulule. Niisiis võiksid riigi- või munitsipaalettevõtte maksed vastavasse eelarvesse olla suuremad kui era- ja aktsiaettevõtete maksed.

Näib, et Ülemnõukogul ja tema komisjonidel on mõtet tulumaksuseaduste eelnõusid enne nende vastuvõtmist veel üsna põhjalikult sõeluda.

ARNO SUSI

ETA-lt «Edasile»

Endiste Ungari juhtide vastutus on kaheldav

Juristide Sõltumatu Foorum (JFS) tegi ettepaneku võtta Ungaris vastu seadus, mis fikseeriks, kuidas peaksid aru andma need juhid, kes vastutavad isiklikult riigi kriisiseisundisse viimise eest. Seadus peab laienema juhtivatele tegelastele, kes olid ametis 1949. aasta 20. augustist kuni 1988. aasta 20. maini.

Aruandekohustuslike isikute ringi peaksid kuuluma riigi- ja haldusorganite töötajad (kesk- ja komitaadiorganitest), kellel olid ametlikud volitused, endised kõrgeima ja keskastme partei-, komsomoli- ja ametiühingujuhid, armee, miilitsa ja töölismiilitsa kõrgemad aukandjad, kultuuri, teaduse ja ajakirjanduse kõrgemad juhid ning nende valdkondade keskasutuste juhtivtöötajad.

Tehakse ettepanek valida tipptöötajate asja uurimiseks parlamendikomisjon, kellel on volitused kogu maa ulatuses. Nendel juhtudel peab asja algatama vastav ametkond. Kohalike juhtide tegevust võiksid hakata uurima kohalike omavalitsusorganite komisjonid, võttes aluseks kirjaliku avalduse teatud arvu kodanike nimel.

Komisjonidele tuleb anda õigus asi lõpetada või langetada otsus süü tunnistamise kohta. Viimasel juhul võiks otsust protestida kohtus. Niisuguse otsuse õiguslikuks tagajärjeks võiks näiteks olla antud isiku süüdimõistmine sel teel, et üldsusele tutvustatakse tema tegevust. Samuti võiks vähendada pensioni- või palgamäära, vallandada töölt, anda ühiskonna omandusse tema kinnisvara või piisavalt väärtuslik vallasvara, mis on soetatud väljaselgitamata asjaoludel.

Saadikute algatusel moodustas Riigikogu komisjoni, et kontrollida viimasel aastakümnel kõrgetel parteilistel ja riiklikel ametikohtadel olnud isikute varalist seisundit ning nende varanduse suurenemist aastail 1980—1990. Komisjoni tegevusega kaasnesid rahulolematus, vastuväited ja vaidlused ning lõppkokkuvõttes kuritarvitusi välja ei selgitatud. (Ainult Ministrite Nõukogu endise esimehe, kaitseminister Lajos Czinege väga segased korteriasjad kutsusid esile küllaltki suure skandaali. Nüüd elab Czinege väiksemas korteris.) Pärast asjaosaliste isikute ärakuulamist esitas komisjon ettekande Riigikogu esimehele. Uuel parlamendil tuleb otsustada, mida teha kontrollimise materjalidega.

Ungari Sotsialistliku Partei Presiidium nimetas oma istungil juba aasta tagasi endisi juhte, kes mitmel moel takistasid reformi, kuid pidas samal ajal uusi näidisprotsesse ohtlikuks. USP arvab, et ametiseisundi kuritarvitajaid aga on vaja karistada. Siiski peetakse õigusevastaseks anda välja seadus, millel on tagasiulatuv jõud. Õiguse ajaloos ei ole midagi niisugust veel olnud. Selline seadus võiks süütuse presumptsiooni ignoreerides taastada kontrollikomisjonid, mis eksisteerisid pärast Teist maailmasõda ja jätsid endast halva mälestuse. USP meelest võib mineviku tegusid hinnata ainult praegu kehtivate õigusnormide alusel. Juristide Sõltumatu Foorum aga tahaks anda kontrollikomisjonidele niisugused volitused, mis peavad olema ainult kohtutel.

Ajaloolise õigluse taastamine on raske ja ohtlik töö. Seda teavad kõik parteid Ungaris. Praegu otsivad nad niisugust vormi, mis rahuldaks ühiskonna õiglustunnet ja seadustikkuse nõudeid.

VENEMAA KP ESIMENE ESIMENE SEKRETÄR

Nagu juba teatatud, valiti 23. juunil VNFSV KP asutaval kongressil lõpuks parteile esimene sekretär. Selleks sai IVAN POLOZKOV, üks peamisi B. Jeltsini vastaskandidaate VNFSV ÜN esimehe valimistel. I. Polozkov on sündinud 1935. aastal, venelane. Ta on lõpetanud üleliidulise finantsinstituudi ja kõrgema parteikooli, mõlemad kaugõppes. Hariduselt on ta põllumajanduse ökonomist. NLKP KK liige. 1985. aastast töötas NLKP Krasnodari Kraikomitee esimese sekretärina. 1990. aastast oli ühtaegu ka kohaliku täitevkomitee esimees.

Hääletamine kulges järgmiselt. 2764-lt registreeritud delegaadilt laekus 2749 bülleetääni. Polozkovi poolt oli 1396, vastu 1251. Tema vastaskandidaat sai poolthääli 1066.

Nagu näitavad delegaatide küsitlused, on saal tunduvalt vähem konservatiivne, kui seda võiks järeldada konservatiivseid ideid toetavate aplausside järgi. Näiteks 21% delegaate toetab kõiki kolme platvormi — NLKP KK oma, marksistlikku ja demokraatlikku. 59% delegaate toetab nende kolme platvormi konsolideerumist, demokraatidest puhastamist 29%, konservatiividest puhastamist 17%. Partei avangardse osa poolt on 65%, partei parlamentliku iseloomu poolt 20%.

86% arvab, et teadusliku sotsialismi teooria vajab teaduslikku ja loomingulist arendamist ja uuendamist.

80% pooldab NLKP nime säilitamist. Ülejäänute toetus jaguneb «demokraatliku», «sotsiaaldemokraatliku», «sotsialistliku» jt. variantide vahel.

Mis puudutab parteiorganisatsioonide laialisaatmist armees, siseministeeriumis ja julgeolekus, siis eitab seda 63% delegaate, pooldab vaid 26% (sõjaväelasi endid on kongressil ligi 200).

ANDREI BIROV

Igor Gräzin: Moskvas ei kardeta sõna «turumajandus»

Turumajanduse teemal vestlesin I. Gräziniga Tallinnas rohkem kui nädalapäevad tagasi.

Milline on Moskva seisukoht turumajanduse asjus?

«Moskva kohta võib öelda: esimene lahinguvõit on see, et turumajandusest räägitakse ilma kokutamata, seda sõna ei kardeta. Vaba turg, turumajandus, need peavad tekkima ja NLi valitsuses on inimesi, kes seda ka välja ütlevad. Kuigi... Reaalset turumajandusele ülemineku mehhanismi veel ei ole. Sellepärast ei ole, et pole korralikku privatiseerimise programmi. Ja kui ei teki, ma ei räägi siinkohal omandivormide paljusest, vaid omanike paljusest, siis turumajandust ei tule. See on NLi seaduseprojektidest täielikult puudu. Selles mõttes on väga vajalik Jeltsini ja tema meeskonna programm.

Teine asi on see, et isegi need Moskva mehed, kes tahavad turumajandust, on iseenda loodud stampide kütkes. Neil on hirm, et suur osa inimesi vaesub, elatustase läheb alla, puudub konkurentsivõimelisus. Arvan, et konkurentsivõime tuleb turumajandusele üle minnes kiiresti.»

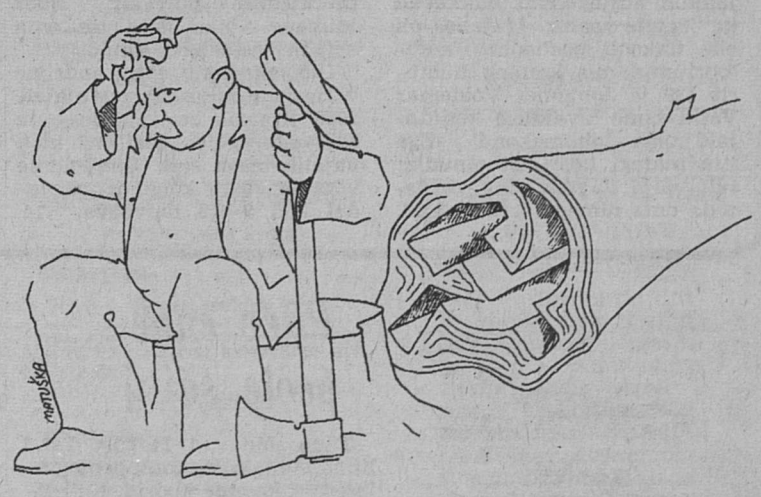
Üks asi on, mida arvavad turumajandusest parlamendi- ja valitsusliikmed, aga mida ütleb tavaline moskvalane?

«Tõepoolest, rahva arvamus ei pruugi olla turumajanduse kasuks, aga... Kindlasti ollakse nõus ühekordse märgatava hinnatõusuga. Pole ju mõtet tõsta hindu 10% kaupa. Turumajandusele üleminek eeldab suurt usaldust valitsuse vastu. Valitsuse sõimamine näitab kriisi, aga mitte selle sügavust. Kriisi sügavust näitab see, et ka valitsuse õige programm ei lähe läbi. Kõige parem näide oli, kui Masljukov tegi ettepaneku tõsta leiva hinda. Sellest oleme Eestis juba pikka aega rääkinud ja see oli mõistlik kavatsus, kuid kukkus läbi! Sellepärast, et selle esitas Masljukov. See näitab, et võimul olev valitsus ei suuda enam üldse midagi. Õiged asjad ei lähe läbi seetõttu, et need on n e e d mehed.»

Kuidas on enda tunne pärast aastast saadikuks olemist?

«Olen väga rahul. Minule kui juristile on see olnud lausa kvalifikatsiooni tõstmine. Eesti iseseisvusele oleme väga palju lähemal, kui seda arvata võis. Kuigi pilt on veel segane ja jääb mõneks ajaks ähmaseks, tuleb seda võtta täiesti rahulikult.»

KALEV VILGATS

EDASI

Toimetus: 202 400 Tartu, Gildi 1, pk. 63.

Peatoimetaja Mart Kadastik. Tegevtoimetaja Vahur Kalmre ja sekretariaat 3 33 53, majandustoimetus (juhataja Hannes Tamme) 3 33 52 ja 3 33 51, poliitikatoimetus (juhataja Ivar Kostabi) 3 16 20 ja 3 38 75, kultuuri- ja haridustoimetus (juhataja Ivi Drikkit) 3 29 23 ja 3 14 48, uudistetoimetus (juhataja Raimu Hanson) 3 30 75 ja 3 20 70, kirjadetoimetus (juhataja Andrus Esko) 3 30 75, "Herilane" 3 33 48, sporditoimetus 3 16 20, keel ja korrektuur 3 35 34, kuulutused (9.30-14) 3 45 44.

Ilmub 6 korda nädalas. Majandav firma "Postimees", Tartu, Gildi 1, telefon 3 12 13. Arveldusarve Tartu Kommertspangas 1345111.

Kõigepealt suure ringi sillad

Küllap «Edasi» lugejad mäletavad veel hiljutist mõttevahetust **Karlova läbimurde** kohta. Teatavasti ei pooldanud seda ükski sõnavõtja (v. a. mõned uue korteri lootjad). Projekti autorid ei pidanud üldse vajalikuks diskussioonis osaleda, nähtavasti tunnetasid nad oma endist piiramatut võimu. Õnneks on võim nüüd rahva valitud linnavolikogu käes. Mõttevahetuse ajal oli linnavolikogu valimiskampaania, kus kõik Karlova kandidaadid tõotasid kaitsta Karlova puutumatust.

Arhitekt Olari Vaher näitas selgelt Tartu liikluse kitsaskohad ja nende kõrvaldamise võimalused Karlova läbimurdeta, ehkki mõned tema ideed vajavad veel täpsustamist. Nüüd on hakanud selguma Karlova probleemi algjuured. Nähtavasti leidub ikka arhitekte, kes ei saa muidu ehitada, kui peavad lõhkuma, tekitama inimestele ebameeldivusi, kannatusi ja südamevalu. Võiks ju parafraseerida Astrid Lindgreni: milline kapitaalne vigin mõne majalobudiku pärast! Aga see lobudik on ju kodu, mille inimene on oma kätega ehitanud.

Häbi neile, kes Sõpruse silla rajamisega labaselt öeldes panid tuksi Tartu sõudekanali ja tõid häda kaela Karlovale. Sõpruse silda ei saa tõesti enam teise kohta tõsta, sõudekanalit taastada on ülimalt raske, kuid Karlovat saab veel päästa. **Karlova lõhkumine ei ole paratamatus.**

Linna ehitusnõukogu arutas 16. mail taas transiitmagistraali rajamist läbi Karlova. Üks osa linnaehitajatest püüab iga hinna eest läbi suruda magistraali rajamist läbi elamurajooni, sisuliselt läbi kesklinna. Tehti ettepanek hakata vähemalt osaliselt realiseerima 1986. aasta Tartu liiklusskeemi, mis juba tollal kinnitati täitevkomitee survel looduskaitsevalituse nõusolekuta. Esialgu vaieldakse esimese lõigu ehitamise üle, kuid on selge, et kui on öeldud «a», siis tuleb öelda ka «b».

Mida annaks linna liiklusele Sõpruse silla ühendamine Võru tänavaga? Liiklus satub ummikusse Võru tänaval, mis on juba niigi üle koormatud. Niisiis tuleks kiiresti jätkata magistraali ehitamist mööda raudtee äärt (Kastani tänava majade tagant) Vaksali tänava otsani. Tuleks viia mujale killustiku mahalaadimise estakaad, ehitada viadukt üle Riia tänava, laiendada Vaksali tänavat. Kas keegi on arvutanud, kui palju läheb maksma viadukt, sest Vaksali tänavat tuleks tunduvalt tõsta? Transiitliiklus juhitaks läbi raudteejaama eest (võimalik ainult jalakäijate tunneli olemasolul), edasi läheks magistraal mööda raudtee äärt Tallinna maanteeni. Transiitliiklus koonduks nüüd sellele magistraalile, sest teisi sildu läbi Tartu Valka, Võrru, Tallinna, Kohtla-Järvele ja Narva ju pole.

Esialgu projekteeritava Kalevi — Võru lõigu maksumuseks on arvestatud 1984. aasta hindades üle 5 miljoni rubla. Osa kulusid (maahind, sundkolimiskulud, lammutatavate hoonete tegelik maksumus) pole üldse arvestatud või arvestati osaliselt, nii et see projekt läheb kindlasti maksma kaks korda rohkem. Kui siia liita veel edasised paratamatud kulud magistraali lõpuleviimiseks, siis on küll õigus küsida, **kas Ringtee sild ei tuleks odavam.** Võib karta, et rahapuudusel jääb pikemaks ajaks välja ehitamata nn. suur ring sildadega ülal- ja allpool linna, mis viiks transiitliikluse ümber linna.

Karlova Heakorra Selts esitas liiklusprobleemi leevendamiseks **alternatiivlahenduse.** See seisneb esmajärjekorras Ringtee või Aardla silla ehitamises, mis tuleb ju niikuinii võimalikult kiiresti ehitada. Sild oleks kindlasti osaliselt kasutatav ka linnasisese teena. Et Sõpruse sild asub Annelinna ühes servas, siis oleks liiklejatel peaaegu ükskõik, kas sõita ülesjõge Sõpruse sillale või allajõge uuele sillale. Seni tuleks aga liiklus Sõpruse sillalt suunata kohe alla, Turu tänava kaudu varsti lõplikult valmivale Ringteele. Toetust väärib prof. L. Lepajõe ettepanek suunata osa automaksudest silla ehitamiseks, sest silda vajavad eelkõige autoomanikud.

Linnasisest liiklust oleks võimalik täiesti rahuldavalt lahendada ühesuunaliste tänavate paaridega (Vaba — Sõbra, Õnne — Kuu). Liiklusmüra ja -reostuse vähendamiseks tuleks linnasisene liiklus hajutada, mitte aga koondada ühele teele. Paraku alternatiivettepanekut ei arutatudki. Kaaluti vaid projekti autori ehitusinsener H. Karu osavõtul, missugune variant (missuguse tänava lõhkumine) oleks õigem. Seega jätkati möödunud septembris vastuvõetud otsuse alusel. Põhiliselt kaaluti kaht varianti. 1. Uus — Õnne, mis jätab alles Õnne tänava hoonestuse ja kulgeb Õnne ja Kuu tänava vahelt. 2. Vaba tänava variant, mis teeb suure käänaku Kalevi tänavasse, ja sealt samasuguse kurvi üles Vaba tänavalt. Ehitusnõukogu arvas, et **kui üldse magistraal ehitada,** siis Vaba tänava variandi järgi See «kui» oleks juba samm õiges suunas. Järgmine õige samm oleks alustada uue liiklusskeemi koostamist ja Ringtee (või Aardla) silla projekteerimist.

Karlova Heakorra Selts on arvamusel, et ehitusnõukogu on küllalt asjatundlik nägema arutatava probleemi juriidilisi, ökoloogilisi, ajaloolisi, majanduslikke jt. aspekte. Karta on aga, et tehnokraatliku lähenemisviisi korral unustatakse ära sotsiaalne aspekt. Nähakse silda, teid, maju, isegi puid, kuid **ei nähta inimesi.** Projekti pooldajate peaargumendiks on (valesse kohta) ehitatud Sõpruse silla olemasolu. Meie vastuargumendiks on inimesed, kelle kodu on Karlovas ja kellele magistraali ehitamine tooks suuri katsumusi.

Mitmesaja inimese protestiallkirjad Karlova läbimurde vastu ei paista ehitusnõukogu huvitavat, ettepanekud pidada nõu rahvaga on neile nagu õhk. Planeeritakse nelja sõidureaga magistraali, kuhu koonduks liiklus, mis seni läheb Sõbra, Vaba, Õnne, osalt ka Turu — Aardla ja Riia tänava kaudu. Lähemates majades tõuseb arvutuste järgi liiklusmüra 60 detsibellini, mis ületab lubatava piiri (30 detsibelli) kaks korda. Liiklussaastus ületab samuti normi. Liiklusmüra kaitseks pidavat paigaldatama kolmekordsest klaasist aknad ning paksendatama majade seinu?!

Kuidas saab hakata niisugust kulukat ja ebaotstarbekat projekti realiseerima, kui puudub linna nüüdisaegne generaalplaan ja tegelik liiklusskeem?

Magistraali ehitamist ei tuleks kunstlikult ühendada faktiga, et Karlovas on suur osa maju tugevasti amortiseerunud. Loomulikult peavad korteritingimused Karlovas paranema. Seda ootavad õigusega paljud kärlovlased ja selleks tuleb elamiskõlbmatud majad lammutada ja ehitada uued. Läbimurde variantide järgi aga kavatsetakse lammutada mitterahuldavas seisundis majade kõrval ka elamiskõlblikke, isegi lausa uusi. Majade seisundi määramise aluseks olnud dokumentide usaldatavuse üle võiks vaielda, kuid igal juhul on pakutavates variantides üle 50% maju rahuldavas seisundis. Kas praeguses elamispinna kitsikuses on otstarbekas lammutada elamiskõlblikke, isegi väga heas korras maju?

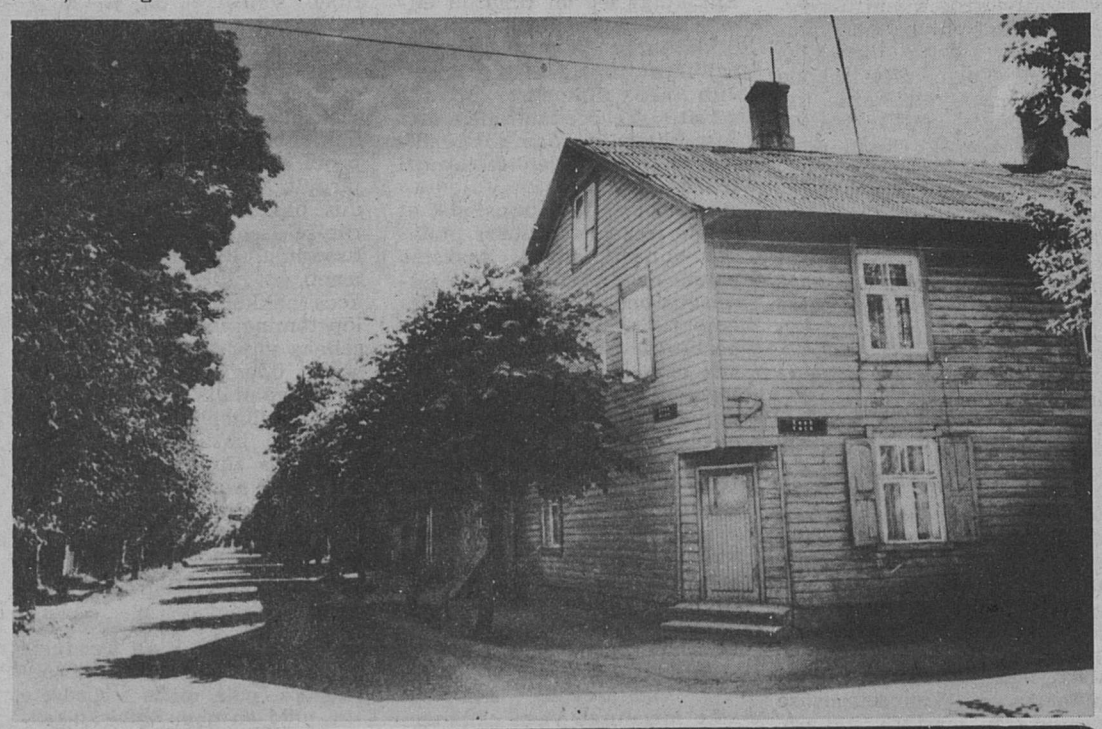
Üldse peaks ehitusnõukogu arvestama, et kommunaal- ja eramajade jaotus võib peagi osutuda aegunuks. Taastatava Eesti Vabariigi seaduste järgi on Karlova maa ja elamud eramaa ja eraomand. See on praeguste Karlova põliselanike vanavanemate ostetud maa ja kuulub neile ning nende õigusjärglastele. Kui majad ja krundid tagastatakse endistele omanikele ja linn tahab neid kasutada, siis saab ta seda teha ainult kokkuleppel omanikega. Siin on ette näha suuri komplikatsioone. Ega asjata võtnud linnavolikogu vastu otsust peatada riigistatud kruntide võõrandamine.

Uue maaseaduse projekti järgi tuleks ehitiste sundvõõrandamisel püstitada uued ehitised omanikule vastuvõetavas kohas. Arvestades linna praegusi ehitusvõimsusi ja ehitusmaterjalide põuda, ei saa kuidagi pidada reaalseks, et enne tee-ehituse algust ehitatakse nii palju uusi individuaalmaju linna kulul. Samal ajal tuleb ehitada ju ka kortereid praegustele kommunaalmajade üürnikele, kelle elamud lammutatakse, ja teiste elamiskõlbmatute majade elanikele.

Karlova Heakorra Selts kavatseb lähemal ajal korraldada selle meeletu projekti koostajate ja pooldajate kohtumise Karlova elanikega. Rahvas peab teadma, mis neid ootab. Seni aga jätkub allkirjade kogumine Karlova kaitseks. Tuleb näidata, et **Karlova peremees on karlovlane.**

Kutsume üles kõiki kainelt mõtlevaid tartlasi toetama karlovlasi. Suure ringi sillad kõigepealt!

KALJU SAKS

MONUMENTIDE SÕJA VÕITKU MONUMENT!

Uus hingus Eestimaal ja 50 aasta möödumine mustadest päevadest on kaasa toonud monumentide ennistamise ja õigust taotlevate uute monumentide paigutamise. Ajaloo otsustavat pööret arvestades on arusaadav, et paratamatult on ka kahjukannatajaid, ja ikka nende hulgast, kes lihtsalt pidid ülevalt tulnud korraldusi täitma. Väikese inimesega, reakodanikuga on aeg alati kõige halastamatumalt ringi käinud.

Ilmselt kõige rängemas situatsioonis on need, kes pidid võõraste ideede ja huvide nimel sõdima Teises maailmasõjas. Ka eestlane eestlase vastu. Äastakümneid pandi monumente vaid ühel poolel sõdinuile, nüüd käib siis teise poole äramärkimine. 1918.—20. a. järel leidis tähistamist samuti üks pool...

7. ja 8. juulil on Toris kokkutulek «Eesti Vabariigi eest langenute mälestuseks». Kiiduväärt on muidugi, et tutvustatakse ka Eesti Laskurkorpuse võitlusteed. Ometi on see selgelt ühel poolel olnute kokkutulek: «oodatud on kõik Eesti sõdurid, kes Teise maailmasõja ajal sattusid kas vabatahtlikult või mobiliseeritult lahinguväljale ja kes olid veendunud, et nende võitlus teenib Eesti Vabariigi huve» — neist Ülemnõukogu komisjoniesimehe R. Tamme sõnadest («Rahva Hääl», 21. juuni) muud välja lugeda ei saa!

Hetkel pole muidugi mõeldav tuua mõlemal poolel ja teinekord isegi teineteise vastas olnud mehed ühte kohta. Või hakkaks siiski ka sellele mõtlema? Ja juba praegu, sest eestlasi on sellel maamunal liialt vähe! Üks märksa suurem ja märksa julgemat võitlust pidanud rahvas on sellega hakkama saanud.

Teadu nõudis 17. juulil 1936 alanud Hispaania kodusõda 1,2 milj. ohvrit. Pärast sõja lõppu 1939. a. hukkas võitnud pool veel 100 000 võidetut, vangistatuist rääkimata. Ometi ehitas võitja Franco mälestusmärgi (krooniks 150 meetri kõrgune rist) k õ i g i l e selles sõjas langenuile. Pikka aega ignoreerisid vasakpoolsed seda memoriaali, ent aeg tegi oma töö ja nüüd tuleb sellesse orgu enamik hispaanlasi...

Võib arvata, et eestlased enam sõdima ei hakka. Ehk oleksime seepärast ka minevikust üle ja teeksime «Eesti sõdalase» samba kõigi 1914.—20. a. ja 1941.—45. a. hukkunud eesti sõdurite mälestuseks.

TOOMAS ALATALU

SIIN-JA SEALPOOL
EMAJÕGE

Coloradost laulupeole

Tõraveres käis Colorado ülikooli endine õppejõud prof. Harry Rennet abikaasa Ingridiga. Prof. Olev Avaste näitas külalistele instituuti.

Harry Rennet on õhu konditsioneerimise asjatundja. Kui prof. Olev Avaste 1978 Ühendriikides stažeeris, käisid nad koos Kordiljeeride mäestikus matkamas.

Eesti külastuse eesmärk on kuulata-vaadata üldlaulupidu.

GUNNAR KULDVERE

Ülikooli astujaile

on Tartu Ülikooli juures korraldatud tasulised sisseastumiseksamiteks ettevalmistamise kursused. Kursused on kõigile ülikooli pürgijatele vabad ja kestavad 13. juulini. Kolmapäeval oli sissejuhatav loeng Vanemuise 46 suures ringauditooriumis. Eestikeelset õpetust on võimalik saada matemaatikas, keemias, eesti keeles, bioloogias, ajaloos ja vene keeles ning venekeelset matemaatikas ja keemias. Praegu on kursuslasi 250. Kursustel õppimine maksab 30 käibelolevat rubla.

Loenguid on võimalik kuulama tulla veel praegugi, kui helistada telefonil 35 222 või minna Tähe tänav 4 tuppa 106.

TOOMAS AUS

Uus väikeettevõte

Eile käis ülikooli väikeettevõttes «Tartu Füsiograaf» Riia Meditsiiniinstituudi esindus, kellele anti füsiograafi kaks moodulit. Kaks samasugust võeti kaasa üleandmiseks kardioloogiainstituudile.

Kevadel asutatud väikeettevõte valmistab 6 mooduliga füsiograafe. Nendega mõõdetakse mitmesuguseid füsioloogilisi parameetreid.

OSKAR VEER

Keskliit tegeleks ainult majandusega

Teatavasti koosneb Eesti Kooperatiivide Liitude Assotsiatsioon Eesti linnade kooperatiivide liitudest. Assotsiatsiooni viimasel koosolekul 18. juunil käidi välja mõte moodustada Eesti Ettevõtjate Keskliit.

Keskliitu võiksid kuuluda väikeettevõtted, kooperatiivid, talupidajad, ettevõtlikud üksikisikud jt., kuid mitte riiklikud ettevõtted. Keskliit kavatseb hakata tegelema ainult majandusasjadega, poliitikat ajab Eesti Ettevõtjate Erakond. Uue liidu aluseks võetakse kooperatiivide assotsiatsiooni põhikiri, millest redigeeritakse välja poliitikat puudutav osa. Üle vaadata tuleb ka struktuur.

Kooperatiivide Tartu Liitu esindas assotsiatsiooni koosolekul Tõnis Seesmaa.

INDREK NÕLV

1000 rubla

Selline on ergutusraha suurus, millega premeeritakse igal semestril ühte kolmanda ja ühte neljanda kursuse Tallinna Tehnikaülikooli autoeriala tudengit, kes on silma paistnud hea õppimise ja aktiivse eluhoiakuga.

Selle rahasumma paneb välja autotranspordikoondis «Tartu Autoveod». Koondis ja autokateeder loodavad, et üliõpilaste materiaalne ergutamine aitab kaasa eriala paremale omandamisele.

Esimestena said autasu Jaak Sildma ja Teet Parring. Preemia andsid üle koondise «Tartu Autoveod» peadirektor Heiti Aarsalu ja peainsener Jullo Siigur.

MÄRT LEPIK

Nr. 148 (12 275)
28. juuni 1990

KUS ASUB ÜLIKOOL?

Missugune ülikool? Tartu Ülikool Eesti Vabariigis. Ma ei lisa, et parajasti okupeeritud Eesti Vabariigis, sest see oleks eksitav. Nimelt tuleb Tartu Ülikoolist juttu nii Eesti Vabariigis tema iseseisvuse päevil, okupatsioonide all kui ka selles tulevikus, kus okupatsioon on saanud minevikuks.

Kui Tartu Ülikool on Eesti Vabariigi oma, s. t. kui Eesti Vabariik tahab, et tal oleks Tartu Ülikool, siis see kohustab riiki moodustavat ühiskonda kaugelt enamaks kui haruldaste väliskülaliste näitamiseks ja samal ajal ka meie elus kummatigi veel esinevate üksikute puuduste kallal nääagutamiseks. See kohustab riiklikuks vastutuseks.

Meelsasti ei taha selle viimasega harjuda ilmselt keegi. Ning mitte üksnes seepärast, et vabadus kui oma riigi tähtsaim tunnus ja vastutuse ülim mõõdupuu tuleb alles uuesti kätte võidelda. Tartu Ülikooli eest kogu rahvaga vastutada on võõravõitu ning ebamugav ka seepärast, et see sunnib meid kõiki tegelema pool sajandit kestnud okupatsiooniga kinnistatud vigade parandamisega, küsimata sellest, millest me ise oleme sellesama okupatsiooni tõttu ilma jäänud. Kõige otsesemas mõttes. Kuna me enam ammu ei tea, kui palju maksab tõeliselt haritud inimene, tuleb meil nüüd, kus haridus muutub avalikult vahetult (kuid ka täiendavalt!) maksuliseks, tasuda nii selle eest, mis meil endil on jäänud saamata, kui ka selle eest, et järgmine põlvkond võiks ükskord ometi saada niisuguseidki teadmisi, mis ehk löövad konkurentsis läbi.

Eesti Vabariigi algul oli lihtsam. Tartu Ülikool oli tollal ainus universitas ja kuigi ta polnud sinnani veel kordagi olnud eesti rahva ülikool, oli see, et ta oli ainus, ikkagi tähtsam kui too, et ta oli viimati impeeriumi jagu. Praegu, Eesti Vabariigi taasvabastamisel, ähvardab ülikooli väärtus universitasena aga selgesti kaduma minna. Ta ei ole enam ainus! Alates sellest ajast, mil eesti keelde istutati sõna «kõrgkool», oli Tartu ülikool vaid üks omasugune teiste hulgas. Alates sellest ajast, mil hakati häbenema sõna «instituut», sest see, kuigi ometi ju «kõrgkool», pakub siiski vähem kui tahaks, on aga ülikoolegi mitu ja ei loe suuremat midagi, et üks on TEHNIKA- ning teine KUNSTIülikool. Lootus, et Tartu Ülikooli rolli päästab tema nimetamine eesti rahvuslikuks ülikooliks, on osutunud petlikuks. See lisaõhk ei ole mobiliseerinud kogu rahvast tegutsema just Tartu Ülikooli heaks. Pigem vastupidi, see andis mugava ettekääande interliikumisele nõuda Tallinnasse oma venekeelset ülikooli ja võimaluse spekuleerida ülikooli avatusega nendele, kes tahavad Tallinnasse ülekaalus ingliskeelset Ameerika ülikooli. Lugeda on olnud ideest ühendada Tallinna praegused üli- ning kõrgkoolid assotsiatsiooniks, mille nimeks tuleks Tallinna Ülikool. Kuulda on olnud juttu antiinterlikust vene ülikoolist Narvas. Kui kõik need kavad tõesti ellu viiakse, on ikka veel okupeeritud Eesti Vabariigis korraga viis ülikooli, mis kõik üritavad olla universitased.

Viis universitast väikeriigis, mille elanikkonnale on siiamaani käinud üle jõu isegi ühe universitase finantseerimine rahuldaval tasemel! Kusjuures nendest vähemasti kolmel ei oleks, ei näi olevat seda minevikust needusena kaasa tulnud veaküüru, mis meie *alma mater tartuensis*'el on koguni mõne tema enda lapse silmis nii kõrge, et ei maksa ennustadagi, millal võiks ka Tartu Ülikool ükskord selja sirgeks lüüa. Kahtlemata on siis hõlpsam teha uusi ülikoole kui parandada vana.

Siin tulebki esile, kes on kodumaal Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisel pops, kes peremees. Iseenesest ei ole ülikoolide paljusus midagi loomuvastast ja uute ülikoolide teke on täiesti ootuspärane. Kuid põhjused, miks praegu tahetakse ülikool juurde olemasoleva universitase arvelt, võiksid hariduse tuleviku üle Eestis sügavalt mõtlema panna. Tartu Ülikooli hüvanguks ei saa töötada nii nagu majade kapitaalremondil või restaureerimisel, kus hoone tehakse enne seest tühjaks. Muidugi on väga peibutav maksta maha ülikool täies koosseisus, rektorist alates ning sünnitusjärgsel puhkusel oleva vanemlaborandi ja ajutise valvuriga lõpetades, kogu üliõpilaskond enesestmõistetavalt kaasa arvatud, ning komplekteerida siis päris uuesti. Tean neid, kes heidavad praegusele rektorile prof. Jüri Kärnerile koguni vaikselt ette — miks ta juba ei olegi seda teinud. Ja tean ka neid, kes leiavad, et kuna J. Kärner pole sellega hakkama saanud, siis tuleb leida uus mees, kes tõesti lööb platsi puhtaks.

Sääraste kärsitute unelmate taga on rohkem tahtmine oletatavatele reaktsionääridele võõraste kätega kätte maksta kui püüe õiglus jalule seada. Kui maksta nüüd eranditult kõik maha ning lasta neil siis endil vaadata, kuidas vee peale tõusta, siis nõnda luuakse halastamatult see sotsiaalselt tõrjutute kiht, mis on iga järgmise okupatsiooni (nagu ka praeguse kestmise) jaoks väga otsitud viiendaks kolonniks. Vanusetsensuse (saanud 65 aastat vanaks, peab õppejõud korraliselt kohalt lahkuma) sisseviimine maksab niikuinii maha suure osa õppejõududest, kes pole kunagi saanud haritud inimese väärilist palka ega tea, kui suur peab olema haritud inimese elutöö eest saadav pension. Lisagem neile need, kellel poleks uude Tartu Ülikooli enam asja, ja me saame sadade kaupa vaesemast vaeseid, kellele ikka veel okupeeritud Eesti Vabariik ei suuda maksta sedagi valuraha, mis rohkem juba valuutale kui oma rahale toetuvas ühiskonnas kindlustaks vähemasti õiguse kõht korralikult täis süüa. See ei oleks midagi muud kui okupatsioonist tuleneva ülekohtu kättemaksmine omadele (aga mitte sellele, kes on okupatsiooni kehtestanud!).

Uute ülikoolide rajamine nõuab puutumata platsile annab vabaduse neid probleeme vältida. Ei mingit mahamaksmist, vaid kohe sootuks uus ja oma käe järgi valitud meeskond ning kaasasõitjad. Ühtlasi ei enam ka seda õppeplaanide diktatuuri inertsi, mis jätkub Tartu Ülikoolis veel käesoleva kümnendi keskpaigani. Ei ka neid kahtlustusi, mis haaravad meie ülikooli seepärast, et ta on ikkagi riiklik, kusjuures esialgu veel rohkem riiklik Eesti NSV-likult kui Eesti Vabariiklikult. Pealiskaudne pettumine riiklikus hariduspoliitikas tervikuna tõukab otsekui iseenesest alternatiivse hariduse poole. Järelikult ka sellise hariduse poole, mille taga on pigem eraettevõtlus ja privatiseeritud kapital kui riiklik omand. Miks mitte, kui privatiseerimine tähendab ühtaegu ka riiklike kulutuste vähendamist, millest, järgneb, et Tartu ülikool kui riiklik asutus hakkab sõltuma riigi vaesusest, samal ajal kui alternatiivsele alusele rajatavad ülikoolid sõltuksid esmajoones eraettevõtluse aktiivsusest. Kuivõrd viimane on praegu ilmselt suurem kui riigi jõukus, sedavõrd toidavadki just tema poolt loodetavasti toetatavad ülikoolid lootusi rohkem.

Aga veel. Impeeriumi alla kuulunud/kuuluvad rahvad janunevad meie päevil väga vaimse eliidi järele. Õieti nii vaimse kui ka jõuka eliidi järele. Lihtsustatud ettekujutuse kohaselt peaks just ülikool olemagi see koht, kust niisugune eliit tuleb. Kes oskab öelda, millal andis Tartu Ülikool viimati vaimset eliiti? Ma ei mõtle siin mitte lihvitud tõusikuid ega diplomeeritud võimuosalisi. Mõtlen lihtsalt sügavalt haritud inimesi, kelle teadmisi respekteeriksid ka nende vastased ja kelle saatust võiks siiralt eeskujuks seada. Võib üsna julgesti öelda, et juba ammu saab Tartu ülikoolist diplomi enam-vähem igaüks, kes sinna sisse on saanud. Ja kui õppejõud töötab tudengitega nagu massiga ning on tegelikult karjakasvataja, siis on selge, et ta andekat ja lollakat omavahel võrdsustama kaldudes töötab pigem vaimse eliidi vastu kui poolt. Ent kuigi see on tingitud enneköike universitase-vastasest diktatuurist ja mitte õppejõu isiklikust väsimusest, ikkagi viib see ülikoolist kui universitasest võõrdumisele, sest just ülikoolist saab siis isiksust maha suruva diktatuuri tööriist.

Lõpuks ei tohi unustada, et omale ülikooli taotledes püüavad ennast (taas) maksma panna need, kelle vaimne iseseisvus on kriitiline. Kui eestlane tunneb end oma isamaa pealinnas vähemusrahvusena, kes elab ja töötab sisuliselt segregeeritud (rahvuseti eraldatud) kohtades, siis peaks olema mõistetav, kui Tallinna eestiliselt vaimset palet tahetakse taasluua ka oma ülikoolide kaudu — kuigi sinna mitmegi ülikooli nõutamist võib käsitada ka avalikult Tartu-vastase tegevusena. Analoogiliselt on arusaadav nõukogulikke pahesid eitava ülikooli kavandamine Narva.

Ja ometi teevad need kavad ärevaks, sest see kõik meenutab väga nõukogulikku alepõletamist, mis vabandab end sellega, et Tartu Ülikool on oma tõö teinud (nö. ära kasutatud) ja põhjalikult amortiseerunud. Kahtlemata on Eesti Vabariigi Tartu Ülikool väljaspool Nõukogude Liidu raame — pärast seda, kui see on ühemõtteliselt kindel — midagi muud kui seesama ülikool enne nende raamide sisse surumist ning nende raamide sees. Nendes raamides ei ole ta saanud olla autonoomne, küll aga on olnud võimalik arendada teda nendes suundades, mida nõukogulik konjunktuur on soosinud. Tulemuseks on ülikool, milles teaduspoole ja õppepoole tasakaal on viimase kahjuks ammu kadunud ning seejuures nii, et teaduspoole aktiivsus ei ole õppetöö taset vastavalt tõstnud. Kui teaduspoliitika Eesti Vabariigi iseseisvuse huvides muutub nüüd ülikoolikeskseks, toob see enesega kaasa neli suurt probleemi.

Esiteks, kuidas saavutada, et Eesti Vabariigis võiks iga inimene taotleda teda arendavat ja talle jõukohast haridust. Teiste sõnadega, mida teha selleks, et Eesti Vabariigis ei tõrjutaks kedagi haridusest eemale. Teiseks, kuidas integreerida olemasolev ning ikka veel toimiv teaduste akadeemia süsteem olemasoleva ja seni veel jätkuva kõrgkoolisüsteemiga nii, et õpetamine soodustaks vaimse eliidi kujunemist, välistades samas aga vaimset tõusiklikkust. Kolmandaks, kuidas siduda Tartu Ülikooli enda sees teadus- ja õppepool nii, et õppepoolel kujunenud, isegi vist kinnistunud alaväärsus kaoks — kuid ei asenduks omakorda teaduspoolele ülevalt alla vaatamisega. Ja neljandaks, missugusele kohale Eesti haridussüsteemis Tartu Ülikool tõuseb selles võidujooksus, kus keegi, eriti aga uued rajale tulijad ei taha jääda viimaseks.

Hetkel näib majanduslik surve olevat niisugune, et uute ülikoolide sünniga tuleb arvestada. Seda silmas pidades ongi käesolevate ridade pealkirjas tegelikult küsitud, mis saab vanast, ajaloolisest ülikoolist. Põhjuseks, miks ma seda küsin, on kartus, et teel Eesti Vabariigi taastatud iseseisvusele minnakse temast mööda, kuna probleemid tema ehitamisel Eesti Vabariigi Tartu Ülikooliks on raskemad kui vaimsetel uustalunikel. Mida nendes tingimustes teha?

Kuigi Põhjast, Läänest ja Lõunast, edaspidi kindlasti ka Idast Tartusse tulevatel üliõpilastel on lähitulevikuski raske siinses viletsuses kohaneda, ikkagi nad hakkavad siia tulema ja peavadki tulema. Kuid siis hakkavad nad ka vähehaaval nõudma õpetamist teisiti kui meil harjumuseks. Omalt poolt hakkavad sedasama nõudma ka meie oma tudengid. Praegu võivad nad tõesti stuudiumi seepärast katki jätta, et ülikool ei kõlba kuskile, kuid tööturul tekkiva konkurentsi tõttu — ja see tuleb, sellest ei ole pääsu — hakkavad nad varem või hiljem korralikult lõpetatud stuudiumist siiski lugu pidama (ja nõudma, et nad selle saaksid!). Õppemaksu kehtestamine sunnib selleks omalt poolt. See kõik aga viib järkjärgult selleni, et õppekorraldus hakkab kõikide nivelleerimise asemel kõiki individualiseerima. (Siit omakorda tuleneb, et ülikooli lõpetamist koos hakkab kõrvale tõrjuma lõpetamine üksi.) Muidugi on selleks vaja tunduvalt mobiilsemat õppejõudude hulka kui siiani võimalik, aga kui vahendite ümberjaotamine ülikooli(de) kasuks tõesti aset leiab, siis, tingimusel, et Tartu Ülikoolis saab maksta unikaalseid, ainult siin kehtivaid palku, tekitab see paratamatult varjamatu konkurentsi õppejõudude kohtade saamiseks.

Iseasi, et Tartu Ülikooli õppe- ja ülikooli ning Teaduste Akadeemia teaduspoole integratsioon pole mitte võrdsete liit, vaid on nagu kahe Saksamaa kokkusaamine. Ja väga tõenäoliselt on just majanduslikud vahekorrad selles kokkusaamises kõige halvemad — koguni sel määral, et arvatavasti paljud üldse ei tahagi seda integratsiooni.

Siin ongi see koht, kus saavad oma isamaalikkust näidata Eesti pangad. Neil peab olema oma hariduspoliitika ja kui see ei ole ülikoolikeskne, siis see ei ole ka vabariiklik, vaid toimib endiselt nõukogulikkuse inertsi vangis. Teiste sõnadega, Eesti pangad peavad teadma, kus asub Tartu Ülikool. Ma ei mõtle, et nad peaksid talle ümbrikuid kinkima. Kuid nad peavad hakkama kompenseerima ärarüsatud riigi vaesust oma ajaloolise universitase progressiivseks finantseerimiseks.

25. juunil 1990 Tähtveres

PEETER OLESK

«Kalevipoja» illustratsioonid Austraaliast

Kuni 10. juulini on ülikooli raamatukogus võimalik tutvuda väliseesti kunstniku Heljo Vanamõisa loominguga. Eksponeeritud on omapärases vaibatehnikas reproduktsioonid «Kalevipoja» illustratsioonidest, mis on saadetud tartlasele H. Duglasele. Nendes on kokku sulatatud eesti temaatika ja lõunamaine visioon.

Kõik «Kalevipoja» illustratsioonid on tehtud kolme põhivärvi, kollase, punase ja sinise kriidiga mustale õhukesele riidele. Must tagapõhi annab värvidele erksuse. Originaalid on suuruses 450×600 mm. Samas tehnikas on kunstnik teinud veel 100 illustratsiooni teemal «Austraalia rahvuslikud mustrid», motiivideks imeilusad Austraalia metsalilled.

Härra Heljo Vanamõis on sündinud 1915 Viljandis (Heljo on soome poisinimi, Jaan Lattiku antud). H. Vanamõis lõpetas Viljandi Poeglaste Gümnaasiumi, õppis Riigi Kunsttööstuskoolis ja Müncheni Kunstiakadeemias. 1949. aastast elab Austraalias. 1973 võitis seal esimese auhinna kolme albumiga («Architectural Pollution», «Conservation and Pollution» ja «Australian Pottery»). Viimasel ajal on teinud ka palju seinavaipu, kududes neid austraalia rahvuslikes mustrites.

ILONA SMUSKINA

Kuues isiknäitus

Homme kell 16 avatakse Kunstnike Majas taas uus näitus — AKSEL EISTI maalid. Lõpetanud 1963 Tartu Ülikooli arstiteaduskonna psühhiaatrina, on ta alates 1965. aastast esinenud pidevalt kunstinäitustel: Tartu ja üle-eestilistel näitustel, «Ars Estonica» näitusel Helsingis ning Tamperes ja personaalnäitusi on tal seni olnud juba viis, nii Tartus kui Tallinnas (1970, 1975, 1976, 1988, 1989). Nüüd on temalt vaadata umbes 70 maali.

«Senitundmatu lüüriline noot, õrn kergus, mahedus, kokkusulavus, siin-seal õhuline uduloor, tagasihoidlikkus. Need on esmased vaatajat haaravad omadused Aksel Eisti loomingus, millega kaasneb mingi sisemine külgetõmbavus, mis kutsub kaasa elama, teosega lähemalt tutvuma.»

See tsitaat pärineb Aksel Eisti loomingut tutvustavast trükisest, mis on valminud kuuenda personaalnäituse puhuks. See fakt väärib samuti tähelepanu: kui on tahtmist korraldada, vaeva näha ja kulusid kanda, on seegi asi meil nüüd võimalik. Kataloog sisaldab 5 värvilist (trükitud Tallinnas) ja 12 mustvalget reproduktsiooni (TÜ trükikoda) ning kunstnikku tutvustava kirjutise Heiki Kahrolt. Kujundanud on Malev Toom.

Aksel Eisti maale endid saab vaadata 22. juulini.

IVI DRIKKIT

□ «Viive». 1985. Õli.

OLNUST OLEVALE

JUUNI 1940

1940. aasta kevadel lõpetasin Tartu Reaalkooli, sooritasin edukalt sisseastumiseksamid Poeglaste Gümnaasiumi ja pärast seda läksin suveks tööd otsima. Igaks juhuks võtsin end arvele Tartu Tööbörsil, kuid seal pakuti ainult maale kärjapoisi kohta. 15-aastasele ei olevat muud ette nähtud.

Jutud liikusid, et Vene baasides saavat töö eest päris head raha. Kuidas sinna pääseda, ei olnud aimu.

Tööotsingutel sain kokku Arved Kalvoga, kellega olin tuttav kui noorkotkaste instruktoriga. Rääkisin talle oma kehvast majanduslikust olukorrast ja uurisin, ehk ta teab, kuidas oleks võimalik Paldiski baasidesse tööle saada. Kalvo lubas mind aidata, nõudes vastuteeneid. Ta selgitas, et Tartus käivad koos noored intelligendid. Et sõjaseisukorra tõttu oli keelatud pidada koosolekuid ja korraldada rahvakogunemisi, tulevat midagi muud välja mõelda. Kokku tulla, mängida võrkpalli ja arutada selle juures päevaküsimusi ei olevat keelatud. Sobiv koht selleks oleks Tähtvere pargis asuv võrkpalliplats. Et aga need intelligendid ise midagi ei oskavat, tuleb mul ettenähtud ajal võrk postide vahele tõmmata, mängida nendega palli ja hiljem võrk maha võtta.

Pallimängijatest tundsin Aadu ja Debora (Vaarandi) Hinti, Aadu Sääritsat ja Aira Kaalu. Viimast ei tundnud esialgu ära. Ta oli oma välimust muutnud, lasknud nina opereerida. Selle seltskonna paar vene aktsendiga noormeest kutsusid teda ikka vana moodi «Vešalka» (riidenagi). Teised mängijad olid mulle võõrad. Hiljem kohtasin neid miitingutel ja tööliste majas, sain teada, kes on kes. Rohkem peeti vaheaegu kui mängiti, mõned, nende seas ka Aadu Säärits, kes oli lühinägelik, polnud vist kunagi enne võrkpalli mänginud. Kritiseeriti Pätsu—Laidoneri valitsust ja prognoositi selle lõppu. Kiideti nõukogude demokraatiat ja sealset positiivset hoiakut intelligentide suhtes.

Nagu ma aru sain, tulid nad Hioni poolt, kus peeti rahvaülikooli. Et seal poliitikast rääkida ei tohtinud, tuldi seda tegema palliplatsile. Pallimäng kestis kuni Punaarmee sissemarssimiseni.

17. juuni oli päikesepaisteline kuum suvepäev. Vene väed ületasid piiri Pihkva—Riia kiviteel hommikul kella kuue ajal ja lõunaks olid Tartus. Hästi palju oli lühikest kasvu mustaverd sõdureid. Suurem väekoondis paigutati Tähtvere parki kasarmute juurde. Sama päeva õhtul kogunes sadakond inimest Tähtvere pargis limonaadiputka juurde. Sõna võtsid mõned eestlased ja Punaarmee politruk. Tema sõnavõtt tõlgiti eesti keelde. Ta kutsus üles järgnema nende eeskujule ja tegema nii, nagu nad olid teinud 1917. aastal, kui kukutasid valitsuse. Inimesi julgustati: ei maksvat karta midagi, neid olevat siin kümme korda rohkem kui Eesti sõjaväge.

Selliseid miitinguid peeti Tähtvere pargis **21. juunini.** Õhtuti koguneti pargi alumises osas asuvate telkide juurde. Eestlased oma sõnavõttudes nõudsid uut valitsust. Politrukkide jutt oli teises stiilis: kehtestage nõukogude võim. Pärast miitingut tõmmati parki puude vahele valge lina ja näidati tasuta vene filme. Ette rutates ütlen, et alates jaanipäevast hakati tasuta näitama vene filme ka Riia tänavas poeglastegümnaasiumi ja Viljandi tänavas tütarlastegümnaasiumi juures.

21. juuni hommikul umbes kella 10 ajal läksin linna peale. Turuhoone kandis nägin, kuidas peatus veoauto, millel oli rühm mehi ja naisi, nende hulgas ka Aira Kaal. Illissonil oli ruupor käes ja ta kutsus rahvast üles lõpetama töö ja minema tööliste maja juurde Tähe tänavale või siis kella 12 Raekoja ette. Auto sõitis natuke maad edasi, peatus ja jälle hõigati sama jutt maha.

Vahest kella poole üheks sai Raekoja ette nii palju rahvast kokku, et võis alustada miitingut. Kõnesid peeti veoauto platvormilt. Auto seisis seal, kus praegu on Võrse ehitatud purskkaev. Auto ümber oli ehk paarsada asjaosalist, siis paarikümnemeetrine vahe ja mitu korda rohkem uudistajaid.

Kõnelesid K. Jalak, N. Ruus, P. Keerdo, M. Lepik, H. Haberman, V. Hion ja teised, vähem tuntud tegelased. Iga kõne järel hüüti «hurraa» nõukogude juhtidele ja suurele Stalinile.

Sealt siirduti rivikorras, orkester ees, punaste lippude ja loosungitega Tähtvere parki.

Tähtvere pargi servas katoliku kiriku juures organiseerisid koolipoisid sinimustvalge lipu all oma rongkäiku. Marsiti tööliste rongkäigule järele ja lauldi «Eestimaa, su mehemeel». Üks härrasmees soovitas poistel laiali minna: teatades, et varsti pidavat saabuma siia omadega Võrse, Pedius ja Millert, siis võivat poistel kehvalt minna. Seda võetigi kuulda ja hajuti laiali. Võrse oli raskekaalupoksija ja kähmluse korral ei oleks koolipoistel olnud talle kedagi vastu panna.

Pargis kõnelesid A. Hint ja H. Haberman. Saabusid kohale Punaarmee esindajad ja neid tervitasid Aleks Uibo ja Max Laosson.

Pargist marsiti «Postimehe» ette ja nõuti selle allutamist tööliskontrollile. Pärast suurt lärmi tehti teatavaks, et Töölisühingute Keskliidu volitusel hakkavad «Postimehe» tööd suunama M. Laosson, A. Hint, I. Kruus, A. Uibo, A. Kaal ja A. Säärits.

Edasi marsiti Raadi kruusaauku, kus mälestati langenud seltsimehi. Hõigati «hurraa» Vorošilovile, Molotovile, Ždanovile ja kogu maailma töörahva suurele juhile seltsimees Stalinile.

Samas teatati, et homme, laupäeval, 22. juunil, on Raekoja ees uue valitsuse toetuseks suur töörahva miiting. Valitsuse koosseis pidi õhtul välja kuulutatama. Osa miitingulisi hakkas nurisema, et läheb kaotsi kaks tööpäeva, nii võib pere nälga jääda. Ninamehed rahustasid: keegi ei pea kannatama, anname käsu, peremehed maksavad kahe päeva palga välja.

Et 21. juuni rongkäik oli jätnud üsna nigela mulje, otsustati asja parandada ja kamandati rahvas käsu korras demonstreerima.

21. juuni sündmused kajastusid 22. juuni «Postimehes» järgmiselt: Reportaaž Tartus toimunud töötava rahva rongkäigust ja meeleavalduslikust koosolekust Raekoja ees. Aira Kaalu luuletus «Tööliste koosolek». Debora Hindi artikkel «Kilde töötava rahva meeleavalduselt».

21. juuni sündmuste ajal Tartus sõjaväelaste otsest sekkumist ei märganud. Linnas liikusid ringi sõjaväelaste grupid. Vabadussilla ja Kivisilla vahelisel alal seisid soomusautod.

22. juunil marsiti tööliste maja juurest, orkester ees, punaste lippude ja loosungitega umbes kella 10-ks Raekoja ette. Rahvast oli välja aetud minu arvates paar tuhat. Raekoja ees alustati Internatsionaali laulmisega. Samal ajal ronis Bronislav Võrse Raekoja torni ja heiskas seal punase lipu. Esimesena kõneles veoautolt Kristjan Jalak, siis A. Hint, V. Sassi, O. Hirsch, V. Hion ja teised. Peale «hurraa» hüüdmist suurele Stalinile marsiti Rüütli tänava kaudu vangimaja juurde poliitvange vabastama. A. Hint pidas kõne, oodati vange, aga neid ei tulnud.

Lärm läks suureks, hakkajamad tahtsid vangimajja sisse tungida. Siis teatas Aadu Hint, et tuleb natuke oodata. Vangimaja ülemaga olevat juba kokku lepitud ja kohe tulevad Kalinin ja Valdre välja. Endised vangid võeti vastu suure aplausiga, tõsteti õlgadele ja marsiti ringiga läbi Rüütli, Laia, Vabaduspuiestee ja Uueturu tänava kaudu tagasi Raekoja ette, Jällegi pidas kõne Aadu Hint, sel päeval juba kolmandat korda. Sõna anti ka ühele vabastatud vangile ja siis mindi tagasi tööliste maja juurde.

Võrse, Pediuse ja Millerti rühmal oli kahe päeva jooksul küllalt tegemist korporantide ja koolipoistega. Need organiseerisid rongkäike, laulsid isamaalisi laule, tahtsid punalippu Raekoja tornist ära tuua, jagasid sinimustvalgeid lindikesi.

Lipuvärvide asjus kirjutas «Postimehes» pikalt Aadu Hint. Ta püüdis selgeks teha, et kahekümne omariikluse aasta jooksul olevat need värvid nii ära määritud, et ei aitavat enam ükski pesemine. See lipp on vaja maha jätta ja koonduda uue, punalipu alla.

Paldiskisse tööle sain. Ametiks märgiti tööliste majas väljaantud ametiühingukaardile — mustatööline. Sellised on minu mälestused 50 aastat tagasi tehtud revolutsioonist.

AGO AINELO

□ **1940. aasta suve sündmused Tartus.**

Noorkotkaste laagris Koikkülas

Oli pühapäev, 16. juuni 1940. Valgamaal Koikkülas Koiva jõe ääres, vastu Läti piiri peeti üle-eestilist noorkotkaste laagrit. Peaareeniks telkide plats, telkides enestes vaiadest ja jämedast köiest meisterdatud voodikohad, põhumadratsid (magamine maast ikka kõrgemal). Iga telkkond oli hoolsasti ametis korrastamise ja telgiesise sümboolikaga, igal hommikul anti ju hinnang. Sealsamas kõrval oli improviseeritud spordiplats. Kui ma ei eksi, olid just sel päeval sportlikud jõukatsumised. Meeles on kaugushüppekast, sest pärast noori hüppas seal oma lõbuks koos mõne sel päeval laagrit külastanud maakonnamehega laagriülem ise, kaitseliidumundris ja säärikutega, muuseas minule lähedasest lähedasem inimene. Lõunaks auras ühe talumaja õuepuude vilusse ehitatud laudadel frikadellisupp, mille olid suurtes välikateldes keetnud abivalmis kohalikud naiskodukaitselased. Ilm oli päikesepaisteline, siiski aga ruttavate-rahutute rünkpilvedega. Teisel pool jõge, Lätimaal, oli kuulda vikatiluiskamist, käes oli varajane heinaaeg. Jõgi ise voolas rahulikult, laagri kohal tegi väikese käänaku. Kõik oli ilus, jäi veel oodata mitut laagripäeva.

Telgikaaslasi nimeliselt ei mäleta, aga nüüd ma tean, et üheks oli Hummuli noormees Endel Kont, minu praegune sõber ja teatud määral saatusekaaslane, üks tänavu 16. ja 17. juunil Koikkülas korraldatud endiste noorkotkaste ja kodutütarde suvelaagri initsiaatoreid. Laagrist on meelde jäänud Hargla poiss Heino Liimets, hilisem väljapaistev pedagoogikateadlane, nüüd juba manalamees. Tundsin teda samuti ja kümneid kordi tuletas ta suure lugupidamisega, isegi vaatamata aegade erinevatele tuultele, noorkotkaste laagrit meelde. Järelikult oli talle midagi hinge jäänud, ja surmani!

Õhtul läksime öörahu ajaks magama. Keset ööd oli häire ja laager äratati üles. Kell võis olla 1—2 vahel. Öeldi, et meid viiakse koju, sest hommikul tulevad venelased üle piiri Eestisse sisse. Algas laagri kibekiire mahavõtmine. Mäletan, et öises pimeduses piilusin mitu korda ida suunas, kas juba ehk mõnda vene sõdurit põõsaste vahelt ei ole tulemas. Endel Kont mäletab üht instidenti magamiskottidest välja puistatud õlgedega. Keegi oli pannud põhuhunnikule tule otsa, sest laagriplats pidi kõigest puhtaks jääma. Siis aga jooksis juurde üks noortejuht ja hüüdis: «Mis rumalust te nüüd teete, te annate selle tulega ju vaenlasele märku!?» Poisid taipasid kohe oma rumalust ja veidi aja pärast summutati tuli lepaokstega.

Tulid autod, mis viisid meid koju, mind isiklikult Valka. On meeles sõit veoauto kastis läbi öise niiske maanteetolmu. Laagri evakueerimine oli hästi organiseeritud; nendeks tundideks, mil Punaarmee üle piiri astus, oli enamik lapsi kodudes või nende lähedal.

Oli 17. juuni 1940 varahommik. Päike oli juba tõusnud, kui kella 5 paiku oma laagriseljakotiga üle koduläve astusin. Mõtted muidugi veel poisilikud, käisid risti-rästi. Mõne aja pärast katkestas uus võim noorkotkaste organisatsiooni töö. On lausa ajaloo ime, et 50 aastat hiljem kohtusid nendel päevadel Koikkülas Koiva jõe ääres endisel laagriplatsil kunagised EV noorkotkad, selle organisatsiooni tänased tunglahoidjad — veteranid, et pakkuda nüüdsetele eesti noortele ideed taastada noorkotkaste ja kodutütarde organisatsioon.

OLAVI UUEMAA

FIFA WORLD CUP

ITALIA'90

BOLOGNA

Inglismaa 1
Belgia 0

INGLISMAA: Shilton — Pearce, Walker, Butcher, Parker, Wright — Waddle, McMahon (Platt), Gascoigne — Lineker, Barnes (Bull)

BELGIA: Preud'homme — Clijsters — Gerets, Demol, de Wolf, Grun — van der Elst, Scifo, Versavel (Vervoort) — Degrijse (Claesen), Ceulemans

K: Mikkelsen (Taani), Kohl (Austria), Takada (Jaapan)

V: lisaajal Platt 1:0

XIV MM- võistluste viimane kaheksandikfinaal mängiti peaaegu et sõjaseisukorras Bolognas. Euroopa vanima ülikoolilinna tänavail patrullisid tugevdatud politseinikesalgad, igaks juhuks olid väljas ka soomustransportöörid. Kõik selleks, et inglise jalgpallihuviliste invasioon Sardiiniast rahutusi kaasa ei tooks. 1985 ja Brüssel pole veel meelest läinud seda enam, et Bolognas said tollaste sündmuste kolm osalist taas kokku.

Inglismaa ja Belgia on koondiste tasemel kohtunud 17 korda ja inglaste ülekaal on olnud ilmne: 12 võitu, 4 viiki ja vaid 1 kaotus (1936 Brüsselis 2:3). Väravate suhe oli enne teisipäevast mängu 66:24 inglaste kasuks. Viimati mängiti 1980. aastal EM-võistluste finaalturniiril Itaalias (!) ja siis lõppes mäng 1:1. Inglaste ajaloolisest ülekaalust hoolimata oli tasavägist mängu oodata ka nüüd, sest belglased olid alagrupis näidanud head ja väravarohket jalgpalli.

Punased kuradid alustasidki innukamalt ja Versaveli läbijooksu tõrjumiseks tuli Shiltonil oma oskused mängu panna. Inglaste poolel paistis hea koostööga silma «FC Liverpooli» — Marseille'i «Olympique'i» paar Barnes—Waddle. Veerandtunnise mängu järel oli reaalne väravaolukord Ceulemansil, kuid belglaste vanameister tabas posti. Halb märk, sest kaks kaheksandikfinaalis posti tabanud meeskonda (Brasiilia ja Hispaania) lahkusid lõpuks väljakult kaotajatena. Poolaja teisel poolel tegid kiiremaid liigutusi ka inglased ning Butcher, Barnes ja Waddle olid belglaste väravavahile Preud'homme'ile ohtlikud. Tänavune Inglismaa *Footballer of the Year* John Barnes lõi väravagi (Linekeri söödust), kuid väga täpselt mängu juhtinud MM-võistluste finaalturniiri noorim kohtunik Peter Mikkelsen leidis tema läbiminekus suluseisu elemente.

Teine poolaeg möödus võrdses mängus, kus belglaste parim keskväljamees Scifo veelgi halba eelaimdust tugevdas, lüües palli taas Shiltoni värava posti. Ilmsete väsimuse tunnustega Barnesi asendas Bull, teise «FC Liverpooli» mehe McMahoni asemel saatis Bobby Robson väljakule «Aston Villa» parima ründaja David Platti.

Pooletunnisel lisaajal oli esimene väravavõimalus just vahetuspingilt tulnul, kuid 9—10 meetrilt oskas Platt lendpalli üle värava põiklati kihutada. Paar-kolm korda päästsid oma värava näpuotstega palli tõrjudes nii Shilton kui ka Preud'homme ja kõik ennustas Itaalia turniiri teist penaltiseeriat. Ometi jäi närvide mäng tulemata. Paar minutit enne lisaaja lõppu said inglased umbes 35 meetrilt karistuslöögi. Nende 23-aastane väljapaistvaim keskväljamees Paul Gascoigne andis fantastiliselt mõõdetud söödu väravaalasse ja Platt lõi pöördelt veel fantastilisemalt väravale. Euroopa üks parimaid väravavahte Preud'homme oli võimetu midagi ette võtma. Neljavaatuseline draama oli etendatud kõigi klassikareeglite kohaselt: püss tegi paugu lõpustseenis.

Seega kohtuvad veerandfinaalides laupäeval Argentiina — Jugoslaavia ja Iirimaa — Itaalia, pühapäeval Tšehhi ja Slovaki LV — Saksamaa LV ja Kmerun — Inglismaa. Võimalik, et poolfinaalis mängivad vaid Vana Maailma esindused.

TOIVO KIVIMETS

□ **Inglaste võiduvärava meisterdasid Paul Gazza Gascoigne («Tottenham Hotspur») ja David Platt («Aston Villa»). Finaalturniiri üks ilusamaid koostöid viis Inglismaa teist MM-i järjest kaheksa parema hulka.**

NBA, hooaeg lõpusirgel

(Vt. «Edasi», 31. mai)

KONVERENTSIDE FINAALID EAST CONFERENCE DETROIT PISTONS — CHICAGO BULLS 4:3

Samad meeskonnad olid vastamisi eelmise aasta finaalis, tookord jäi Detroit peale 4:2.

Chicago on nüüdseks NBAs mänginud 24 aastat, selle ajaga on saadud 957 võitu ja 1011 kaotust (arvestatud on põhihooaja mänge). Trumbiks on loomulikult oma kuuendat profihooaega mängiv Los Angelese OMi kuld Michael Jordan. Kuni selle hooajani «Bullsi» treeneriks olnud Müncheni OMi kurikuulsa finaali peategelasi Doug Collins: «On hea, kui tuumarelv on sinu poolel.» Praegu juhendab «Bullsi» 44-aastane Phil Jackson, endine NBA mängija ja 1987—89 «Bullsi» teine treener. Tiitlivõiduni pole jõutud kordagi.

Karmi ja jõulise mängu poolest tuntud ning pahadeks poisteks nimetatud liiga parima kaitsega (lasid endale visata 98,3 p mängus) «Pistons» on 42 NBA hooajaga kogunud 1551 võitu ja 1733 kaotust. 1988. jõuti esimest korda NBA finaali, kus jäädi alla «Lakersile». 1989 tuldi võitjaks, lüües «Lakersit» kuivalt 4:0. «Võite pahadele poistele hüvasti öelda,» lubas Isiah Thomas president George Bushile, kui meeskond 5 päeva pärast toonast finaali Valges Majas vastu võeti. Hooaja jooksul kogutud tehnilised vead, eemaldamised ja trahvid aga näitasid, et see kõhedust tekitav *image* elab edasi.

Detroidi eeslinnas Auburn Hillsis asuvas *Palace*'is peetud avamängus sõitis Dennis *Worm* Rooman juba esimesel veerandajal Jordanile küljelt sisse, Jordan maandus puusale ja kuigi ta kogus lõpuks 34 p., varjutas kukkumine tema mängu. Poolaja võitis «Bulls» 43:39. Kolmandal veerandajal hiilgas Joe *Quiet Man* Dumars, kes tõi 18 p. (kokku 34). Detroit läks ette 67:60 ja võitis lõpuks 86:77.

Teise mängu eel ütles Jordan, et ta on vaid 85%-lises vormis. Lisaks põrutada saanud puusale oli tal teibitud parem ranne. Esimesel poolajal oli «Pistons» oma sõiduvees, juhtides 53:38. Teise poolaja kaheksa ja poole minutiga muutus edu kaotusseisuks. Peasüüdlane oli selles jälle Jordan, kelle vise viis «Bullsi» 61:60 ette. Kuid see oli ka viimane korv, mille ta mängust viskas, ning lõpuks jäi tema arvele vaid 20 p. «Pistons» võitis 102:93, Dumarsilt 3 p. ja Vinnie *Microwave* Johnsonilt 18. Justkui klubi reputatsiooni hoidmiseks eemaldati neljanda veerandaja alguses platsilt James Edwards «Bullsi» mängija Ed Nealy löömise eest, lisaks määras NBA talle 3500 dollarit trahvi.

Pärast teist mängu vältis Jordan ajakirjanikke, seda rohkem oli tal öelda Chicago Stadium'is — 47 p., neist 31 teisel poolajal. «Pistons» oli veel kolmandal veerandajal 89:55 ees, kuid Chicago jõudis tänu pressingule mööda ja hoidis mõnepunktilist edu. 15 sek. enne lõppu tabas 36 p. toonud Thomas oma neljanda kolmese. 102:105 seis andis veel lootust, mille Jordan vabavisetega kustutas. 107:102 Chicagole.

Neljandas mängus sai Bulls esimese veerandaja lõpuks ette 28:16 ja võitis poolaja 51:35. Vahepeal oldi ees juba 19 punkti. Siis leidis rütmi Dumars, kes kolmandal veerandajal tõi 17 p. Neljandal veerandajal hoidis Jordan 19 p. (kokku 42 p. + 9 söötu) hullema ära — 108:101 «Bullsile» ja viik 2:2. Bulisile tõi Paxson 17 p., Horace Grant aga võttis 13 lauda, «Pistonsile» Thomas 26 p., Rodman 20 p. ja 20 lauda.

Viiendas mängus, 21 454 pealtvaataja ees tundis «Pistons» end taas kindlalt, võit tuli 97:83. Otsustavaks sai visketabavus («Pistonsil» 56, «Bullsil» 33) ja vahetusmängijad. Viimasel veerandajal tõid Detroidi reservid 21 p., Chicago omad aga terve mängu peale vaid 13. Jordan viskas 22 p., Mark Agvirre 19 ja Dumars 20 p. «Bullsi» Scottie Pippen sai sihiliku vea eest 2000 $ trahvi.

Kuuendas mängus Chicagos oli «Pistons» ees vaid korra 17:16. Kolmandal veerandil venitas «Bulls» 51:50 edu 80:63le, eelkõige tänu Jordani 18 punktile sel perioodil. Kokku sai ta 29 p., Dumars tõi Detroidile 23 p.

Kolm korda varem on «Pistonsil» tulnud mängida *play-off*-seerias seitse mängu ja alati on need otsustavad seitsmendad kaotatud, 1974 Chicagole, 1987 Bostonile ja 1988

□ **Jordan Michael Chicago «Bulls».**

Los Angelesele. Tõsi, kõik need mängiti võõrsil, nüüd olid abiks koduseinad. «Pistons» on sel hooajal oma *Palace*'is olnud puutumatu, seekord pandi edule alus teisel veerandil, mis võideti 31:14, tabades 17-st 14 («Bulls» samal ajal 24-st 5). 61:39 edu vähenes küll 69:59-le, siis aga sai «Pistons» 10 p. järjest ja 93:74 võit märkis Detroidi läbi aegade parimat *play-off*i kaitsemängu ja kolmandat järjestikust finaalipääsu. Thomaselt selle heaks 21 p. ja 11 söötu, vahetusmeestelt Aquirrelt 15 p. ja 10 lauda, John «Spider» Salleylt 14 p. Muide, 100. korda järjest oli «Palace» välja müüdud.

WESTERN CONFERENCE PORTLAND TRAIL BLAZERS — PHOENIX SUNS 4:2.

Phoenixi «Sunsis» on valge kaitsja Jeff Hornacek 1987.—1988. a. koosseisust ainus mees. Ülejäänud 4 praegust põhiviisikumeest, Mark West (end. «Cavaliersi» mees), Kevin Johnson («Cavaliers»), valged Kurt Rambis («Lakers») ja Tom Chambers («Supersonics») saadi juurde järgmisel hooajal ning siis koguti juba 55 võitu, tsooni finaalis jäädi alla «Lakersile». Treener Cotton Fitzsimmons on NBAs olnud juba 17 aastat, juhendanud viit klubi, alustanud Phoenixis ja plaanib seal ka lõpetada. Jutuksolev on «Sunsile» 22. hooaeg NBAs, võidetud pole kordagi, põhihooaegade võidud-kaotused 920:884.

Portlandi «Trail Blazers» võitis NBA tiitli 1977, kuid pärast seda on *play-off*i jõutud vaid kuuel aastal ja viies neist avaringis kaotatud. 20 aastaga on saadud 823 võitu ja 817 kaotust. Viimase 2 aastaga on klubist lahkunud kolm endist All Starsi mängijat — John Pazson, Kiki Vandeweghe ja Steve Johnson. Selle hooaja nimekirjas oli lisaks Petrovićile veel kaks mitteameeriklast, Souli OM-il Puertoriiko eest mänginud ja detsembrikuise autoõnnetuse järel mais haiglast välja saanud Ramon Ramos ning 216 cm brasiillane Rolando Ferreira.

Omavaheline seeria avati Portlandi Memorial Coliseumis, punkt-punkti mängu lõpuminutitel oli «Blazers» ees 98:93, Hornaceki (14 p.) ja Chambersi (29 p.) korvid tõid viigi 98:98. Portland jõudis veel viimase poolteise minutiga paar korda palli kaotada, kuid Johnsoni (20 p. 11 söötu) vise 34 sek. enne lõppu ei tabanud. «Blazersi» võidukorvi viskas tsenter Kevin «Freezer» Duckworth. Võitjatele tõid Clyde «The Clide» Drexler 20 p. ja 10 lauda, Jerome Kersey 19 p. ja 11 lauda.

Teise mängu poolaja kaotas «Blazers» 41:59 ja oli teise poolaja algul taga juba 22-punktiga. Ainus kord, kus NBA finaalseerias on veel suuremast kaotusseisust välja rabeldud, pärineb aastast 1948, mil «Baltimore Bullets» võitis 20:41 poolajakaotusest «Philadelphia 76ersi» 66:63. Kolmandal veerandajal viskas «Blazers» 41 p. ja vahe vähenes 9-le. 28 sekundit enne lõppu tõi Terry Porteri (28 p.) kolmene 106:106 viigi. Sekund hiljem tehti Johnsonile viga, kahest vabaviskest tabas üks. See andis Portlandile šansi. 12 sek. enne lõppu saatis Porter palli 4 meetrilt üle Johnsoni (22 p.) korvi. 107:108 oli «Sunsi» 22. järjestikune kaotus Portlandis. Võitjate resultatiivseim oli Kersey (29 p., 11 lauda), kaotajail Chambers (28 p., 14 lauda).

Kodus VETERAN MEMORIAL COLISEUMIS maksis Phoenix kõige eest. Veerandaeg võideti 40:18, poolaeg 70:43, vahepeal oldi ees juba 46 punktiga. Ohus oli NBA suurim *play-off*i mängu ülekaal (rekord 58 p., 1956. a. võitis Minneapolise «Lakers» St. Louis «Hawksi» 133:75), kuid «Sunsi» varumeeste vastu sai Portland 18 p. järjest ja mäng lõppes 123:89. «Blazersile» oli see suurim kaotus finaaliseerias (eelmine 101:125 «Lakersile» 1985. a.), «Suns» on korra veel suuremalt võitnud (1989. a. «Golden State Warriorsi» 135:99). Mängu resultatiivseim oli Chambers 24 punktiga.

Ka teine mäng Phoenixis oli kindlalt «Sunsi» kontrolli all. 119:107 võidus olid suurimad teened Chambersil (27 p.) ja Johnsonil (28 p., 17 söötu). Portlandile tõi Kersey 29 p.

Viiendas mängus Portlandis hoidsid väljakuperemehed esimese veerandaja 7-punktilist edu lõpuni ja võitsid 120:114. Drexlerilt 32 p., «Sunsile» Chambersilt 22 p. ja 13 lauda, Johnsonilt 28 p. ja 14 söötu.

Kuuendas mängus Phoenixis oli mängitud 22 minutit, kui Johnson, kes selleks ajaks oli toonud juba 16 p., vigastas jalga ja jäi mängu lõpuni pingile. Hornaceki elu parimad 36 p. (vabaviskes 14-st 14) ja Dan Majerle 22 p. (esimesed viis viset tabasid järjest) hoidsid aga «Sunsi» ees, poolajaks 63:59, kolmanda veerandi lõpuks 89:84. Veel neli minutit enne lõppu oli Portland taga 99:105, kuigi neljanda veerandi algul viisid Petrovići 7 punkti järjest (kokku 11) «Blazersi» isegi korraks ette. Kersey vise viis Portlandi 27 sekundit enne lõppu ette 110::109, Buck Williams näppas Chambersilt palli ja Drexleri vabavisked tõid «Blazersile» neljanda võidu tulemusega 112:109 ja pääsu NBA finaali. Drexler ja Porter tõid 23 p.

TARVI UUSEN

KINO ASEMELE VIDEOKINO

Veel mõned kuud tagasi näis, et vaid ime võib päästa «Varia» ehk kultuurihoone kinosaali täielikust moraalsest hävingust. Juba ammu oli «Varia» muutunud nn kordusfilmide kinoks, saades linastamiseks vanu ja räbalaiks käiatud filme ja pidades lootusetut sõnasõda Tartu kinojuhtidega. Paljudele polnud «Variat» oma umbsevõitu saaliga üldse olemas.

Täna linastuvad sealsamas kogu maailma menukad löökfilmid. Äsja lõpetas agent 007, järgmisi nädalaid sisustavad müstilised sündmused kurjade jõududega. Juba on kinos olnud esimesi minestanuid, taas on piletikassa ees saba.

Katarsise põhjuseks on «Variasse» üles seatud 54 000 Soome marka maksma läinud Jaapani videoprojektor. Selle masina omanik on Tartu videokeskus.

Pikk ja vaevaline oli keskuse tee vahendusfirma «Meediumi» alluvusest iseseisvaks ja üheks esimeseks Tartu munitsipaalettevõtteks. Lahtised käed ja isiklik rahakott annavad nüüd piisavalt põhjust tööd teha.

Soomest toodud projektorit, mis annab neli korda seitse meetrit suure videopildi, taheti esialgu hoida Aida tänava nurgale kerkiva uue videokino tarvis. Olud aga sundisid masinat viima hinge vaakuvasse «Variasse» ja kinoruum üüriti kultuurihoonelt kahe tuhande rubla eest kuus. Et see käik oli õige, näitab esimeste kuude kopsakas kasum.

Filmide hankimisega muret ei ole, sest Soome firmaga «Videorengas» sõlmitud leping on tartlaste lattu toonud sadakond Lääne filmi, vajadusel tuuakse juurde. Esialgu sellest hulgast piisab, sest eesti keelde jõutakse tõlkida vaid paarkümmend filmi kuus. «Varia» ekraanil saab muidugi näha vaid väheseid, enamikku saavad soovijad videokassettide laenutusest koju võtta.

Sisu poolest ei tohiks keegi ennast ilmajäetuna tunda, repertuaari on võetud kõike klassikast *thriller*iteni ja *love-story*dest multifilmideni.

«Autorikaitse suhtes ei saa kellelgi mingeid pretensioone olla,» on videokeskuse juhataja Rein Rosenberg veendunud. ««Videorengal» on õigus oma filme kopeerida ja välismaal demonstreerida. Tegelikult näitab Tartus filme Soome firma, meie aitame tal vajd filmid eesti keelde tõlkida ja paljundada. Filmid, mis on meie ladudes, kuuluvad endiselt «Videorengale». Arvestades meiepoolset panust ärisse, jääb 90% sissetulekutest videokeskusele.»

Pole paha. Vaatamata videotegevuse väljaminekutele — makkide ja kassettide hindu võib igaüks vaadata eraäridest! — on kokku lepitud protsent üsna kopsakas ja annab alust loota videoäri edasiselegi laienemisele. Mida hakkab Soome firma peale ausalt teenitud vene rubladega, pole äripartnerile endalegi veel selge. Igaks juhuks korjavat ta neid panka, lootes paremate aegade saabumisele.

Videoaparatuuri kavatseb keskus edaspidi muretseda põhjanaabritelt, sest Venemaalt pole enam mõtet kallist kraami tuua. Nõukogude videomakkide hinnad vastavad turul maailmatasemele, kvaliteet on aga endiselt väljaspool kriitikat. Paraku valmistab pettumust ka erakaubandusest ostetud nn välismaiste ehk piraatvideokassettide headus, mistõttu tuleb palju tööd lihtviisil uuesti teha. Ehk annavad otsesidemed videofirmadega tulevikus paremat toormaterjali.

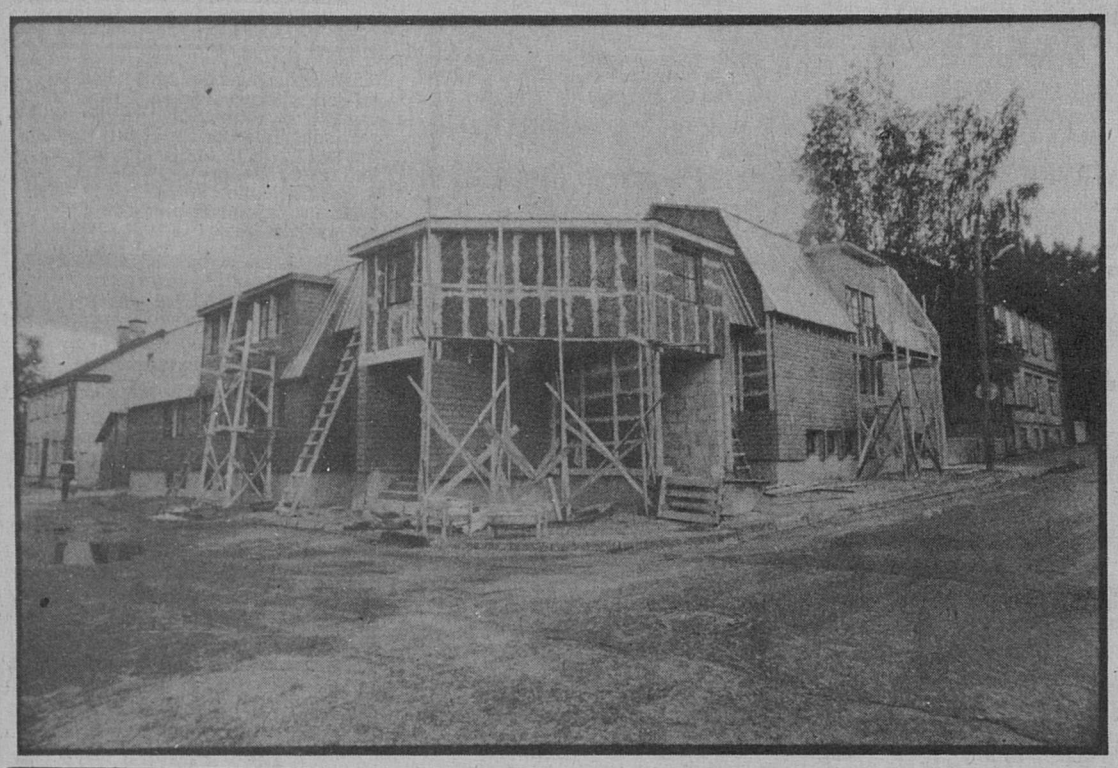
Laenutusvõrku ei kavatse hr Rosenberg esiotsa enam suurendada, ehkki paljude Eesti linnade linnavalitsused on vastavat soovi avaldanud. Kahjuks ei ole pooled saanud kokkuleppele rahas ja praegu on Tartu videokeskusel laenutuspunktid vaid Tartus, Narvas, Kuressaares, Võrus ja Põlvas. «Saame tugevamaks, siis teeme.»

Tugevamaks saamisele peaks kaasa aitama juuli lõpuks Tartus valmiv uus videokino (fotol). Kui õnnestub, ostetakse tolle luksklassi kino tarvis uus projektor, kui ei, läheb käiku praegu «Varias» töötav. Kinopilet tuleb uues kinos sisustusele, mugavustele ja filmidele vastav, praegu «Varias» küsitavast rubla neljakümnest väheke rohkem. Pornokino, nagu linna peal õelad inimesed räägivad, vastsest kinost ei tule. Hr Rosenbergi arvates vaadatagu alasti elu koduseinte vahel, kinokülastajad on rohkemat väärt.

Tartu video on oma koha uues äriilmas leidnud. Kas seda suudavad ka linna kinomehed?

KALLE MÜLLER

Lauri Markuse foto

Saksamaa Liitvabariigis 35-tunnine töönädal

Kuu aega kestnud arutelu metallitöötajate tööaja ja palkade üle lõppes üllatavalt ruttu. Kümme aastat pärast 40-tunnisele töönädalale siirdumist on liitvabariigi 4 miljonil metallitöötajal võimalus 1995. aasta sügisest töötada 35 tundi nädalas. 1993. aasta aprillis lüheneb tööaeg 36-tunniseks. Tänavu augustis tõusevad palgad 6%, lisaks saavad metallitöötajad 240 marka ühekordset lisatasu.

Esmakordselt on peaaegu viiendiku firmade töötajatel võimalus lepingu alusel teha ka pikemaid, 40-tunniseid töönädalaid. Usinus tasutakse kas lisapalgaga või pikendatud puhkusega.

Läänesakslaste lepingut individuaalsest tööajast peetakse tähelepanuväärseks majanduspoliitiliseks otsuseks, mille mõju on kohe märgata ka teistel aladel. Järgmisena jõudis sama otsuseni trükitööstus. Trükkalid lähevad lühemale töönädalale veel pool aastat enne auto-, elektroonika- ja masinaehitustööstust.

Soodsa pinnase ajaloolisele otsusele lõi Saksamaa Liitvabariigi õitsev majandus. Majanduslik edu jätkub juba kaheksandat aastat, firmade tellimisraamatud on täis ja eksport kasvab.

Lääne-Saksamaa on soodne paik tööstusele ja Saksamaa ühinemine loob ilmselt lisaahvatlusi.

Tööandjate liidu esimees Klaus Murmann peab lepingut siiski viletsaks. Ka majandusminister Helmut Hausmann on umbusklik: 6% palgatõus on liiast. Murmannile meeldivad lepingus ainult individuaalsed tööajad.

Firmadele oleks rohkem meeldinud tõsta vaid palkasid. Nad kardavad, et juuli alguses sündiv Saksa valuutaliit, palga tõstmine ja tööaja lühendamine on firmadele ränk koorem. Lääne-Saksa metalliala otsus võib olla ohuks ka D-margale, mille 1990. aasta inflatsiooniks ennustatakse 4%.

«Talouselämä» (21/1990)
põhjal MÄRT KIVINE

ÜLEMAAILMSED NOORTE EESTLASTE PÄEVAD TULEKUL

⊙ 3.—7. juulini 1990 Tallinnas ⊙

Ülemaailmsed noorte eestlaste päevad on arvult teised. Nagu mullugi, on korraldav toimkond seadnud eesmärgiks kultuuriteabe levitamise, kultuuripärandi väärtustamise, rahva ajaloomälu säilitamise ning sellele vastavalt majandustegevuse arendamise, et saavutada eesti kultuuri järjepidevus ja rahvusühtsus eestlaste elupaigast sõltumata.

Päevadele tuleb eestlasi nii Idast kui Läänest, loomulikult on oodatud kodueestlased. Kontsertidel müüakse pileteid, mujale on huvilistel prii pääs. Iga päev kannab omaette mõtet, palju on üritusi, kus noored saavad oma tuleviku üle mõtiskella.

Teisipäev, 3. juuli. AVAPÄEV.

Kell 12
● Avajumalateenistus Kaarli kirikus.
Kell 17
● Päevade avamine Tallinnas Raekoja platsil.
Kell 21
● Kolme ilmakaare õhtu Pirita kinos (kokku saavad eestlased Idast, Läänest, kodust).

Kolmapäev, 4. juuli. NOORSOOPÄEV.

Kell 9
● Paarkümmend inimest sõidab bussiga Viljandi vanglat ja Tartu turvakodu vaatama.
● Väljasõit lastekodudesse.
Kell 10
● Kohtumine Mati Hindiga Tallinna Pedagoogilises Instituudis, kõneks mõistagi eesti keel.
Kell 17
● Lasteprogramm Pirita jõekäärus.
Kell 20
● Noortebändide kontsert ja disko Pirita jõekäärus.
● Vanematele inimestele kava «Meenutame noorusaegu» vanalinna muusikamajas. Õhtut juhib Artur Raidmets.
● Pidu neile, kel aastaid alla 30, linnuvabriku kultuurikeskuses. Buss väljub Georg Otsa tn. 2.
● Ära on ostetud ka Noorsooteatri etendus «Meistriklass».

Neljapäev, 5. juuli. VAIMULIK PÄEV.

Kell 16
● Noorte jumalateenistus Kaarli kirikus.
Kell 17
● Mõttetalgud «Eestlase usk, lootus ja armastus ning selle reaalne tulem» Lümandu mõisas Rapla mail. Siia oodatakse umbes 60 inimest, ajurünnak kestab 3 päeva (prii toit ja öömaja).
Kell 19
● Tõnis Mägi ja «777» laulavad Pirita kloostris.

Reedel, 6. juuli. EESTI MEELE PÄEV.

Kell 9
● Oikumeeniline jumalateenistus Kaarli kirikus.
● Väljasõit Lasnamäele ja Maardu keemiakombinaati. Buss väljub G. Otsa tn. 2.
Kell 11
● «EKE Ariko» korraldab Matkamajas (Tallinn, Raekoja plats 18) konverentsisarja:
kell 11 «Mis saab Eestimaast?»,
kell 13 «Mis saab Eesti tööstusest?» (tutvumine «Salvoga»),
kell 14 «Mis saab eestlasest?»,
kell 15.30 «Mis saab eesti keelest?»,
kell 17 «Mis saab eesti asjast?»,

Laupäev, 7. juuli. RAHVUSLIK PÄEV.

Kell 11
● Väljasõit Rocca al Mare vabaõhumuuseumi, kus kell 12 algab rahvalaulu- ja -tantsukava.
Kell 14
● Samas käsitööesemete näitus, kus saab ka õpetust, kuidas üht või teist asja teha.
Kell 18
● Noored missiooniga «Usk, lootus, armastus» Oleviste kirikus.
Kell 20
● Ave Alavainu autoriõhtu Matkamajas.
● Iga päev on restoranis «Raeköök» klubiõhtu, kuhu sisse pääseb kaelakaartidega.

Pühapäev, 8. juuli. LÕPUPÄEV.

Kell 17
● Päevade lõpetamine Tallinnas Raekoja platsil.
Kell 21
● Lõpupalvus Pühavaimu kirikus.

Päevade kavas on ka huviränakud mööda Eestit:

● 4.—5. juuli — Leningrad — Ermitaaž, Iisaku kirik,
● 6. juuli — Võsu — Lahemaa,
● 6.—7. juuli ja 7.—8. juuli — Saaremaa,
● 7.—8. juuli — Tartu — Paganamaa — Petseri.
Veel on vabu kohti.

Kui teil on mõne asja vastu huvi tekkinud, saab teavet korraldavalt toimkonnalt Tallinnas, Raekoja plats 17. Telefon on (22) 44 63 47.

URMAS LOIT,
ÜNEP pressitalitus

Asutused ja organisatsioonid,
kes te peate hariduse andmist väärtuseks!
Vajame kiiresti teie abi
ELEKTRITÖÖDEL
linnalähedases koolis.
Täpsemalt alates 3.juulist tel. 31 702 või 33 263.
Tartu Maakonna Hariduskoondis

Kooperatiivkauplus
"B A I T"
Kastani 12, tel. 34 627
lahti suvi läbi
TOOGE OMA HEA KAUP MEILE!
- Elektroonika
- Kosmeetika, parfümeeria
- Alkohoolsed joogid – import.

Kooperatiiv "Maret"
müüb leppehinnaga (ka ülekandega)
perspektiivseid uusi diiselmootoriga
veoautosid ZIL 133 D.
KES EES, SEE MEES.
Valga, Riia tn. 14. Tel. 40 044.

KINO

"EKRAAN" - "Dzässis ainult tüdrukud" 14.15, 18, 20, 22. **"Limiitelu"** 16.15.

"ATHENA" - "Petised" (USA+ India, tõlge vene keelde) 14, 16, 18, 20, 22. Pilet 1.20 rbl.

"ILLUSIOON" - "Paari pandud maffiaga" (USA) 14, 16, 18, 20, 22.

"VARIA" - "Seitsmes märk" (USA) 16, 17.50, 19.40, 21.30.

Elva "HELI" - "Vigurimehed" (Prantsuse+Itaalia naljafilm) 15, 17.15, 19.30.

KLUBID

Tartu Kultuurihoones

Homme kell 21
ootab tantsima
kõiki kesk- ja vanemaealisi
ansambel "Yet'i"

KIIRKUULUTUSED

Seoses kooperatiivi "Sõnn" reorganiseerimisega palume **pretensioonid** endisele juhatusele esitada 2 nädala jooksul, kuulutuse ilmumise päevast. Postimaja, pk.127. Ladva

Ostan **pesumasina** "Vjatka". Tel. 61 015. Teeveer

Müüa **pulmakleit** ja **loor** (nr.44-46). Tel. 71 765 kl.18-21. Soo

Müüa kooperatiivi **garaaz** suure keldriga. Tel. 71 307. Niina

Vahetada **GAZ 24** uuema VAZ 2108, 2109 või "Moskvitš" 2141 vastu. Väikeettevõte "Estem" Tartus Tähe 112. Tel. 74 568.

Müüa sõidukorras **VAZ 21011** (1976.a.). Tööp. tel. 33 727 kl.18-21. Kool

Vahet. 3-toal. kõigi mug. **korter** (tel.) Tallinnas 2-toal. kõigi mug. korteri vastu Tallinnas ja 2-toal. kõigi mug. korteri vastu Tartus. Kuulutusjärgse nädala jooksul kl.18-21 tel. 62 362. Oskar

Ostan **keskküttekatla** (soovit. "Neris"). Tel. 73 201. Kauer

Ostan M 2140 **kätgukasti, sidurikorvi, aku, 2 velge** ja **aknapesuseadme**. Jakobsoni 10-2 või tel. 62 434. R.Raud

Ostan Jaapani **videomagnetofoni** (pakendis). Tel. 70 707. Tamm

Ostan "Moskvitši" või uuema "Zaporozetsi". Tel. 50 194. Helbre

Ostan uue **VAZ 2106, 07, 08, 09.** Valga tel. 40 863. Igor

Müüa esimesel lüpsil **lehm** ja kolmekuune **lehmvasikas**. Valga raj., Puka, Joosti talu. A.Jänes

Müüa **ZAZ 969** (esisilla vedu). Tel. 62 941. Kask

Vahetada **malmradiaatorid** glasuurplaatide vastu. Anne 90-59 pärast kl.20. T.Vaidla

Müüa uus **värviteler** "Tauras" 311 D, **magnetofonlülis** "NOTA" 203 ja **magnetofon** "Elektroonika" 302. Ohtuti tel. 32 284. Kuusk

OST & MÜÜK

Ettevõtte likvideerimise tõttu on müüa: **katel** "Universaal 6", **masttõstuk, tsentrifuug** KP-215, **vints** LA 14A - 2 tk., **lükandsein** 5,5x3,0 m, **krildiveski, masuudipaak** (25 m3), **muundur** -42-20, **fotoobjektiiv** "Kabinar" 3B, **objektiiv** "Mir 26 B", **rullinahad** - 91 tk., **fluoroplastlint** - 12 kg, päevavalguslambid - 60 tk., **elektriku ohuvööd** - 9 tk. Info tel. 33 070 ja 31 903.

Ostan müüjale sobiva hinnaga VAZ 2106-le sobivaid **rehve**, soovit, radiaalrehvid. Tel. 62 972. Kiho

Müüa **teler** "Rubiin" C 381 I (Ø 51 cm, imp. kineskoop) ja **puulõhkumismasin** (7,5 kW, 780 pööret). Väike-Tähe 15-2. I.Seek

Ostan **ülikonnariiet**. Tel. 74 662. Kask

Ostan või üürin 1-toal. **korteri** lepingu alusel. Tasuda võin ka ette. Postimaja, nõudmiseni. Konstantin Burkovski

Müüa remonti vajav **VAZ 2103.** Tähe 44-1. U.Seigo

Müüa paaritatud punakirju **mullikas**. Tartu raj., Pangodi. V.Tihosin

Tartu Aianduse ja Mesinduse Seltsi
kauplus
"KANNIKE"
(Kalda tee 30 a, "Sõpruse" kaupluse kõrval)
E T.K N R 9-19
L 9-16
Avame 2.juulil, kaupa võtame vastu 29.juunist.

Endised ja praegused
SÜVALEPA küla inimesed!
Saame kokku 14.juuli lõunaks
PARVE talu juures.
Kaasa võtke lõunaleib!

Õmblusvabrik "Walko" vajab
välismajanduse ala
JUHTSPETSIALISTI
Nõutav kõrgharidus, võõr(inglise) keele oskus ja praktilise töö kogemused
loodava esinduskaupluse
DIREKTORIT
Nõutav kõrgharidus ja praktilise töö kogemused
Täpsemalt "Walko" kaadriosakonnast, Sepa 7, tel. 41 851 (Valga)

Teenindus- ja tootmiskooperatiiv
"A V A R"
võtab kohe tööle
MAALREID JA EHITUSTÖÖLISI
Tel. 74 458 kell 18-21.

SEDA JA TEIST

Üürin 1-2 toal. **korteri**. Vastu pakun **mööbliostuvõimalust**. Tel. 99 273. Lepik

Viljakaks loominguliseks tegevuseks vajatakse kohe **tuba** või 1-toal. **korterit**. 202 454 Tartu raj., Rannu sjk. Kalmer Tramm

Vahetada **maakodu** Tartust 24 km kaugusel maakodu vastu Viljandi rajoonis kaupluse lähedal. Postimaja, nõudmiseni. Aksel Zirk

TÖÖPAKKUMISED

"Peipsi Kaluri" kolhoosi Tartu osakond võtab tööle vilunud **vanemtöödejuhataja** (kuupalk 230 rbl. + preemia) ja **müürseppi**. Ropka tee 22, tel. 70 331 või 70 350.

Tartu maakonna Sillaotsa 9-kl. kool vajab **eesti keele ja kirjanduse õpetajat** (eesti õppekeel), **matemaatika-füüsika õpetajat** (vene õppekeel) ja **algklasside õpetajat** (vene õppekeel). Perele antakse 3-toaline **korter**. Tel. 90 163 või 90 166.

Kool vajab **remonditöölist** ja **kasvatajat**. Tel.33 940.

Tartu maakonna Mehikoorma 9-kl.kool vajab **eesti keele ja saksa keele õpetajat**. Tel. 19 135 või 19 148.

TEADAANDED

Ropka katlamaja suvine **soojakatkestus** on 2.-30. juulini. Soojusvõrgu **surveproov** algab 2.juulil kl. 10. Kõigil tarbijatel palutakse ööpäeva jooksul enne surveproovi sulgeda soojussõlmede peasiibrid ning avada drenaazid, vajadusel paigaldada pimeäärikud. Leketest teatada tel. 72 416 või 71 935.

Tartu Linnavalitsuse määruse põhjal **likvideeritakse** 1.juuliist Tartu Teenindus- ja Tootmisvalitsus. **Pretensioonid** ettevõtte vastu esitada kirjalikult Tartu linnavalitsuse teenindusosakonda, Raekoja plats 3. Tel. 34 753 või 31 197.

Keskkatlamaja soojakatkestuse ajal on **Jõe saun** lahti
N 15-22,
R L 9-22,
P 10-15 (ilma leilita!).
Teenindusvalitsus

SPORDISÕBRALE

5.juulist 2.augustini on 6-13 aastaste laste **ujumiskursused**. Grupid algajatele ja edasijõudnutele. Registreerimine Tähtvere basseinis 2.-4.juulini kell 12-13 ja 17-18. Info hommikuti tel. 61 504.

Täiskasvanutel on võimalus osta juulikuuks **ujumisabonemente**. Nõutav arstiluba.

Meie kaastunne Silvi Reemetsale perekonnaga abikaasa ja isa

MATI ZIMMERMANNI

surma puhul.

Emajõe kolhoos

Sügava kaastunne Urve Muugale perega

MATI ZIMMERMANNI
19.III 1951 - 25.VI 1990

surma puhul.

Majanaabrid Luunjast

HELMI HURT
30.III 1904 - 23.VI 1990

Mälestame kurbuses sõbralikku Suure-Kambja küla vanimat elanikku. Avaldame kaastunnet omastele.

Koduküla rahvas

HELMI HURT

Avaldame kaastunnet Aino Tannisele perega.

Paali sigala töötajad

Avaldame sügavat kaastunnet perekond Kolsarile

LINDA PIIRI

surma puhul.

Uus 5 III sektsiooni elanikud

Avaldame kaastunnet Aivar Kruusele isa

VOLDEMAR KRUUSE

surma puhul.

Tartu KEK

Mälestame

MINNA LAPLANDI

Omaksed.

Ärasaatmine 1.juulil kell 12 Sangla 43 Raadi kalmistule.

Leinas langetame pea

OSVALD KORTS-LINDUSE

mälestuseks. Avadlame kaastunnet omastele.

Alatskivi sovhoos

Mälestame unustamatut kolleegi

OSVALD KORTS-LINDUST
3.VI 1932 - 26.VI 1990

Avaldame kaastunnet omastele.
Alatskivi sovhoosi agronoomid, osakonnajuhatajad ja brigadirid

---

Mälestame leinas unustamatut

OSVALD KORTS-LINDUST

Jagame perekonna leina.

Töökaaslased kontorist

Sügav kaastunne Silvi ja Erich Varesele kalli ema ja ämma

OLGA RAUA

surma puhul.

"TATRO" galvaanikajaoskond

SALME KIVISAAR

Sügav kaastunne Viive Konile perekonnaga.

Kaastöötajad maakonna keskpolikliinikust

Jagame Laur Koni kaotusvalu armsa vanaema

SALME KIVISAARE

surma puhul.

Rõngu Aiandusseadmete Katsetehase I jaoskond

Avaldame kaastunnet Indrekule vanema

SALME KIVISAARE

surma puhul.

Töökaaslased Rannu katlamajast

Tunneme leinas kaasa Rein Vihalemmale tema isa, Pärnust pärit poeedi

ARNO VIHALEMMA

surma puhul.

Kolleegid kateedrist

Avaldame kaastunnet Peeter ja Rein Vihalemmale isa

ARNO VIHALEMMA

surma puhul.

Tartu Kunstimuuseum

Sügav kaastunne Sirje Langile perega ema ja vanaema

ALMA MAKKE

surma puhul.

Laeva katsesovhoos

Avaldame kaastunnet Sirje Langile lastega ema ja vanaema

ALMA MAKKE

surma puhul.
Laeva katsesovhoosi suurfarmi tööpere

Avaldame kaastunnet Sirje Langile lastega ema ja vanaema

ALMA MAKKE

surma puhul.
Laeva katsesovhoosi zootehnikud ja brigadirid

Avaldame kaastunnet Kalev Allikveele isa

ELMU ALLIKVEE

surma puhul.

Tartu KEK

Kallist kursusekaaslast

HANNES KIVISALU

mälestavad ja avaldavad kaastunnet omastele veterinaaria I kursus ja kursusejuhendajad.
Matus 29.skp. kl.13.30 Tallinnas Pärnamäe kalmistul.

ENDEL KOPPEL

Mälestame kaastöötajat ja avaldame kaastunnet Koit Koppelile perekonnaga isa, äia ja vanaisa surma puhul.
Tuletõrjeühing
Ärasaatmine 29.skp. kl.14 tuletõrjeühingust Raua 22, Ropka kalmistule.

Mälestame ametivenda

ENDEL KOPPELIT

Tartu korstnapühkijad

Avaldame kaastunnet Kaja Asile isa

ENDEL KOPPELI

surma puhul.

EPÜ Tartu Õppe- ja Tootmiskombinaat

Mälestame head ning abivalmis naabrit

ENDEL KOPPELIT

Avaldame kaastunnet omastele.
Naabrid Ristiku 11, 12, 14, 15, 17,18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 29 ja 32 ning Kopli 19

Sügav kaastunne Helgi Pulgale abikaasa

JAAN PULGA

surma puhul.

TÜ võõrkeelte kateedrid
Matus 3.juulil kl.14 Puiestee kalmistul.

Sügav kaastunne Mart Speegile ema

NIINA SPEEGI

surma puhul.

Eesti Biokeskus

Mälestame kauaaegset naabrit

ANU RÄKKI

Avaldame kaastunnet emale.

Naabrid Rebane, Seer, Ots, Abel ja Rüütli

Mälestame

IVO POOLAKEST
3.VI 1980 - 23.VI 1990

ja avaldame kaastunnet omastele.

Klassikaaslased ja õpetajad Alatskivi Keskkoolist

Avaldame kaastunnet töökaaslasele Juta Jaomaale isa

JOHANNES TOOMINGA

surma puhul.

Kontrollaparatuuritehas

GRIGORI GRIGORJEV

Mälestame kauaaegset kaastöötajat. Tunneme omastele kaasa.

"Tarmeko"

ASTA KAPTEN

Sügav kaastunne Lea Aunale perekonnaga kalli ema, ämma ja vanaema surma puhul.

Rajooni kommunaaltöötajad

Avaldame kaastunnet Maimu ja Uno Parmule perekonnaga isa, äia ja vanaisa

VOLDEMAR VIITKARI

surma puhul.

Valguta kolhoos

MAGDA ALLIK

Mälestame lahkunut. Jagame Karl Alliku jt. omaste leina.

Tartu katsesovhoosi Rahinge osakond

Avaldame kaastunnet töökaaslasele Eda Allikule ämma

MAGDA ALLIKU
29.V 1912 - 22.VI 1990

surma puhul.

Kopsukliiniku dispanseerne osakond

Tellimine nr. 2162
Tartu Trükikoda, Ülikooli 17/19
Tiraaž 151 979